ŻYDOWSKIE STOWARZYSZENIA KREDYTOWE GALICYI.

MONOGRAFIA STATYSTYCZNA.

PRZEZ

Tadeusza Łopuszańskiego.

WE LWOWIE.
NAKŁADEM REDAKCYI „EKONOMISTY POLSKIEGO".
Czcionkami Drukarni Ludowej.
1893.

ŻYDOWSKIE
STOWARZYSZENIA KREDYTOWE
GALICYI.

MONOGRAFIA STATYSTYCZNA.

PRZEZ

Tadeusza Łopuszańskiego.

WE LWOWIE.
NAKŁADEM REDAKCYI „EKONOMISTY POLSKIEGO".
Czcionkami Drukarni Ludowej.
1893.

PRZEDRUK Z „EKONOMISTY POLSKIEGO“ TOM XIII.

Żydowskie stowarzyszenia kredytowe Galicyi.

Monografia statystyczna.

Jedynym materyałem statystycznym do tej pracy były „*Roczniki stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych Galicyi*“, wydawane od r. 1874 przez Dr. Alfreda Zgórskiego, zaś od r. 1890 zastąpione „*Statystyką stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych*“, ogłaszaną corocznie przez Wydział Związku tych stowarzyszeń. Posiłkowano się wprawdzie bilansami i sprawozdaniami niektórych spółek żydowskich, lecz skąpo nadsyłane, mogły one służyć tylko ku wyrywkowemu skontrolowaniu cyfr podawanych przez „*Roczniki*“ lub ewentualnie ku ich sprostowaniu. Tam gdzie istotnie zaszła potrzeba takich sprostowań uwidoczniono to i uzasadniono w tekście niniejszej pracy, a działo się to przeważnie w cyfrach z lat 1890 i 1891, które nowa redakcya „*Statystyki*“ traktowała po macoszemu. Dowodem tego fakt, że nawet co do liczby z końcem r. 1891 prawnie w Galicyi istniejących stowarzyszeń nie jesteśmy w zgodzie z „Statystyką“, a już w tem nie nasza wina, że w niej opuszczono dziwięć stowarzyszeń, założonych w latach 1890 i 189', w tej zaś liczbie 8 żydowskich.

* * *

Datą pojawienia się w Galicyi pierwszego stowarzyszenia kredytowego, opartego na wzajemnej poręce członków, był rok 1864.

W tym to roku grono zacnych obywateli w Brzeżanach założyło tam „Miejskie Towarzystwo pożyczkowe“, stowarzyszenie udziałowe na wzór tych, które już w onczas gromadnie się rozwijały w Niemczech pod patronatem słynnego ich twórcy Schultzego z Delitschu i gęsto kiełkowały na prastarej piastowskiej ziemi pod zaborem pruskim.

Odtąd upłynęło lat kilka, zanim inne większe miasta naszego kraju i obie jego stolice zabrały się do tworzenia instytucyj, których

rdzennym celem dostarczanie uboższej ludności taniego osobistego kredytu i zbieranie oszczędności, uciułanych przez nią na czarną godzinę życia.

W tej społecznej pracy uprzedziło je skromne miasteczko Oleszyce, gdzie za szlachetną inicyatywą ludzi, o wielkiem imieniu i większej nad nie miłości kraju, hr. Stanisławowstwa Potockich, powstało „Towarzystwo zaliczkowe"

W tym samym roku założono stowarzyszenia zaliczkowe w Tarnowie, w r. 1869 w Przemyślu „Kasę zaliczkową dla rękodzielników i rolników", w r. 1870 towarzystwa zaliczkowe z nieograniczoną poręką członków w Dąbrowie, Gorlicach, Krakowie, Lubaczowie i Toporowie.

W następnych latach spotęgował się znacznie ruch na polu stowarzyszeń udziałowych i powołał do życia *w r. 1871* dwa stowarzyszenia we Lwowie: „Lwowskie Towarzystwo zaliczkowe" i „Towarzystwo zaliczkowe urzędników i sług kolei Karola-Ludwika". Równocześnie pojawiły się stowarzyszenia kredytowe w Samborze i Stanisławowie, a *w r. 1872* w Przemyślanach i Sanoku.

Lata 1873 i 1874 zwiększyły zastęp tych nowych instytucyj kredytowych świeżo zawiązanemi w Brodach, Jarosławiu, Lisku i Tyśmienicy (r. 1873), oraz w Bóbrce, Brzesku, Buczaczu, Drohobyczu, Kałuszu, Krośnie, Liszkach, Lwowie („Towarzystwo zaliczkowe dla rolnictwa i przemysłu rolniczego" i „Towarzystwo zaliczkowe urzędników i sług dróg żelaznych") i Mielcu (r. 1874), a w końcu r. 1874 (dn. 15. września) otwarły się w Krakowie biura i kasy najpotężniejszego dziś stowarzyszenia: „Towarzystwa wzajemnego kredytu", instytucyi założonej za szlachetnem orędownictwem i pod patronatem krakowskiego „Towarzystwa wzajemnych ubezpieczeń" przodującego dotąd chlubnie pokrewnym sobie stowarzyszeniom udziałowym.

Mimo tak silnie rozbudzonego ruchu i pracy, aby zbiorowemi siłami wytworzyć nowe i dla uboższych klas naszego społeczeństwa przystępne źródła osobistego kredytu, statystyka stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych Galicyi za r. 1875, wydana staraniem i nakładem dzielnika przodownika w tej pracy Dr. Alfreda Zgórskiego, naliczyła zaledwie 79 stowarzyszeń kredytowych i zaliczkowych w naszym kraju, wliczając w ich szeregi prowincyonalne filie I. ogólnego stowarzyszenia urzędników monarchii austro-węgierskiej lub nawet stowarzyszenia nie posiadające w całej pełni znamion instytucyj udziałowych o wzajemnej, ograniczonej lub nieograniczonej poręce członków.

Raz jednak puszczona w ruch praca nie ustawała, owszem siłą rozpędu szła raźniej, tem więcej, gdy z rokiem 1876 przystąpiło do

spółki w niej nasze społeczeństwo żydowskie, które dotąd z pewnem niedowierzaniem przypatrywało się z ubocza praktycznym rezultatom nowej formy udzielania osobistego kredytu.

Snać atoli wydać się musiały osiągnięte rezultaty dosyć ponętnemi, gdyż po założeniu pierwszych spółek żydowskich w Stanisławowie (r 1876) i Drohobyczu (r. 1877) żwawszym stał się odtąd udział naszych żydów w tworzeniu coraz to nowych stowarzyszeń udziałowych a chwilowem powodzeniem rozbudzona konkurencya sprawiła, iż malenkie i ubogie mieściny, jak Bełz, Budzanów, Busk, Czortków, Husiatyn, Kamionka, Kopeczyńce, znalazły się w błogiem posiadaniu kilku obok siebie i przeciwko sobie działających „Spar & Credit-Vereinów“.

Bez względu na istotne miejscowe potrzeby kredytowe, bez ludzi o fachowej wiedzy lub o stanowisku społecznem budzącem zaufanie, wyrastały żydowskie Credit-Vereiny, Vereinsbanki, Creditanstalty i Creditgenossenschafty jak grzyby po deszczu i obierały sobie przeważnie jako pole działania wschodnią Galicyę, tak, iż w liczbie 321 stowarzyszeń kredytowych i zaliczkowych, prawnie powstałych po koniec r. 1891, prawie połowa, bo 148, założona była przez żydów i przez nich zawiadowana.

Pomimo licznych niepowodzeń, udział naszych żydów w zakładaniu spółek udziałowych nie osłabł dotąd wcale, a najwymowniejszym tego dowodem fakt, iż w liczbie 231 towarzystw kredytowych i zaliczkowych, działających w Galicyi w r. 1891, znajdowało się 98 przez żydów owładniętych

Znów przeto, pomimo chwilowego zastoju w latach 1884 do 1887 wzrósł w ostatniem czteroleciu na korzyść spółek żydowskich liczebny ich stosunek do stowarzyszeń chrześciańskich, chociaż, jak dotychczas, śmiertelność robiła między nimi większe wyłomy. Kiedy bowiem z 173 chrześciańskich towarzystw zaliczkowych i kredytowych nie weszło wcale w życie, przestało istnieć, zlikwidowało sądownie lub pozasądownie albo wreszcie popadło pod konkurs 40 stowarzyszeń czyli 23·12%, to z 148 stowarzyszeń kredytowych przez żydów założonych znikło po koniec r. 1891 z pola działania 50 spółek czyli 33·78%, a wobec tej nadmiernej śmiertelności to chyba nazwać można szczęściem, iż w liczbie żydowskich towarzystw zaliczkowych założono jedynie 30 z poręką nieograniczoną, dziś zaś istnieje tylko 10 o tej poręce.

Od czasu powstawania w Galicyi towarzystw kredytowych i zaliczkowych o wzajemnej poręce stowarzyszonych, założono po koniec r. 1891 stowarzyszeń:

chrześciańskich	173
żydowskich	148
ogółem	231

Z tej liczby ubyło po ten termin stowarzyszeń:

	chrześciańskich	żydowskich	ogółem
a) nie weszło w życie	13	8 [1])	21
b) przestało istnieć bez likwidacyi	6	3 [2])	9
c) zlikwidowało pozasądownie	15	22 [3])	37
d) zlikwidowało sądownie	2	14 [4])	16
e) popadło w konkurs	4	3 [5])	7
łącznie	40	50	90

a powyższe zestawienie wskazuje, że z ogólnej liczby wypadków zamarcia 55·55% dostało się w udziale spółkom żydowskim, 44·45% stowarzyszeniom chrześciańskim, oraz to, że z likwidacyi sądownych lwią część wzięły na swoje barki lekkomyślnie zakładane spółki żydowskie.

---

[1]) Brzeżany: „Tow. handlowe i kredytowe", Dębica: „Tow. kredytowe", Dobrotwór: „Spółka kredytowa", Kałusz „Stow. handlowo-przemysłowe", Radziechów: „Kasa zaliczkowa", Uhnów: „Tow. zaliczkowe", Wojniłów: „Tow. kredytowe", Zborów: „Tow. kredytowe".

[2]) Brody: „Tow. eskontowe i zaliczkowe", Strussów: „Tow. handlowo-kredytowe", Szczerzec: „Tow. kredytowe".

[3]) Brzeżany: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu". Bełz: Stow. „Wzajemna pomoc", Bełz: „Spółka pożyczkowa", Borszczów: „Spółka eskontowa i kredytowa", Brzostek: „Tow, kredytowe miejskie", Busk: „Tow. kredytowe", Cieszanów: „Tow. kredytowe miejskie". Jaryczów: „Tow. kredytowe", Jezierna: „Tow. kredytowe", Kałusz: „Stow. dla kredytu i oszczędności, Kamionka Strumiłowa: „Tow. zaliczkowe dla rolnictwa" i „Tow. kredytowe". Kołomyja: „Stow. dla kredytu i oszczędności", Pomorzany: „Tow. wzajemnego kredytu", Rohatyn: „Tow. kredytowe" i „Spółka pożyczkowa", Sambor: Tow. zaliczkowe „Jednośč" i „Tow. kredytowe". Sokal: „Tow. kredytowe", Strussów: „Stow. kredytowe", Tarnopol: „Tow. zaliczkowe i kredytowe", Toporów: „Kasa pożyczkowa".

[4]) Brody: „Związek kredytowy" i „Związek kredytowy i zaliczkowy", Kołomyja: „Kup. Związek kredytowy i zaliczkowy", Kamionka Strumiłowa: „Kasa wspólna" i „Spółka pożyczkowa", Lwów: Stow. „Union", Podwołoczyska: „Tow. wzajemnego kredytu", Pomorzany: „Tow. zaliczkowe", Przemyślany: „Tow. kredytowe", Sambor: Tow. „Jedność", Sieniawa: „Tow. kredytowe miejskie", Tarnopol: „Bank związkowy" i stow. „Union", Złoczów: „Tow. wzajemnego kredytu".

[5]) Biały Kamień: „Tow. wzajemnego kredytu", Busk: „Kasa zaliczkowa", Toporów: „Spółka kredytowa".

W chronologicznym porządku przedstawia się tworzenie spółek żydowskich następnie:

W r. 1876	powstało	1	w r. 1881	powstało	13	w r. 1886	powstało	4
„ 1877	„	1	„ 1882	„	16	„ 1887	„	2
„ 1878	„	2	„ 1883	„	32	„ 1888	„	10
„ 1879	„	5	„ 1884	„	10	„ 1889	„	15
„ 1880	„	4	„ 1885	„	7	„ 1890	„	10
						„ 1891	„	16

Prócz tych w pełnej czynności będących spółek, z odliczeniem upadłych, przybyło po koniec listopada 1892 sądownie zaprotokołowanych:

1) Bukowsko „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu",
2) Gorlice „Bank dla handlu i przemysłu",
3) Grzymałów „Credit-Anstalt" [1]),
4) Kałusz „Komercyalne Tow. eskontowe i kredytowe",
5) Kałusz „Handels- & Gewerbe-Bank",
6) Korolówka „Tow. zal. kred. dla handlu i przemysłu".
7) Mielec „Tow. kred. dla handlu i przemysłu",
8) Nadwórna „Komercyalny i przemysłowy Bank kredytowy",
9) Rohatyn „Komercyalny Zakład kredytowy dla handlu i przemysłu",
10) Skole „Tow. oszczędności i kredytu",
11) Tyśmienica „Handels- & Gewerbe-Bank",
12) Jasło „Credit-Verein für Handel & Gewerbe",
13) Brody „Handels- & Credit-Genossenschaft",
14) Tarnobrzeg „Kaufmännischer Escompte-Verein"

tak, iż już w r. 1892 działało lub z początkiem r. 1893 działać będzie w Galicyi obok 140 chrześciańskich towarzystw zaliczkowych 112 żydowskich. Prócz powstałych świeżo r. 1892 są to według chronologicznego porządku swego założenia:

R. 1876 Stanisławów „Tow. oszczędności i kredytu",
R. 1877 Drohobycz „Tow. oszczędności i kredytowe",
R. 1880 Sanisławów „Bank dla handlu i przemysłu", Tarnów „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu", Żółkiew „Tow. kredytowe".

---

[1]) Jak tu, tak w dalszym ciągu tej pracy tam będziemy przytaczać niemiecką nazwę firmy, gdzie nawet nie raczono dodać tłumaczenia polskiego.

R. 1881 Gródek „Tow. oszczędności i kredytowe", Halicz Tow. zaliczkowe i oszczędności", Kołomyja „Stow. kredytowe i oszczędności", Lwów „Tow. zaliczkowe i eskontowe", Śniatyn „Tow. zaliczkowe i kredytowe dla handlu, przemysłu i gospodarstwa" Stryj „Tow. kredytowe i oszczędności".

R. 1882 Gliniany „Tow. kredytowe", Lubaczów Tow. kredytowe miejskie", Przemyśl „Stow. bankowe dla handlu i przemysłu", Rzeszów „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu", Złoczów „Kasa zaliczkowa".

R. 1883 Budzanów „Tow. kredytowe", Czortków „Darlehens- und Handels-Verein", Jarosław „Spar-Vorschuss und Credit-Verein", Knihynicze „Tow. wzajemnego kredytu", Kozowa „Tow. kredytowe", „Wzajemna Pomoc", Kopeczyńce „Darlehens und Handels-Verein, Krystynopol „Tow. oszczędności i kredytowe dla handlu i przemysłu", Olesko „Tow. kredytowe", Przemyślany „Kasa handlowa i przemysłowa", Probużna: „Stow. pożyczkowe i handlowe", Rzeszów „Tow. kredytowe i oszczędności", Skałat „Tow. zaliczkowe i kredytowe', Śniatyn: „Credit- Spar-Verein für Handel und Gewerbe", Załośce: „Tow. kredytowe".

R. 1884 Grzymałow: „Tow. kredytowe", Jaryczów: „Tow. zaliczkowe, „Jedność", Kraków: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu", Stanisławów: „Credit und Escompte-Bank", Rymanów: „Tow. kredytowe", Podhajce: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu", Budzanów: „Vereinsbank für Handels und Gewerbe Credit", Bursztyn; „Handels und Gewerbe-Verein", Zaleszczyki: „Tow. zaliczkowe i kredytowe dla handlu i przemysłu".

R. 1885 Buczacz: „Credit-Anstalt", Buczacz: „Stow. komercyalno-kredytowe", Mikulińce: „Credit-Verein", Stanisławów: „Commercielle Credit-Anstalt", Zaleszczyki: „Tow. zal. dla handlu i przemysłu".

R. 1886 Kołomyja: „Zakład kredytowy komercyalny". Kopeczyńce: „Bank dla handlu i przemysłu".

R. 1887 Czortków: „Vorschuss u. Credit-Verein". Czortków: „Bank kredytowy i przemysłowy".

R. 1888 Drohobycz: „Bank kredytowy dla handlu i przemysłu". Husiatyn: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu". Kołomyja: „Kupieckie stowarzyszenie eskontowe". Kossów: „Tow. komerc. kredytowe". Kossów: „Towarz. kredytowe i oszczędności". Kuty: „Tow. zaliczkowe i oszczędności". Peczeniżyn: „Tow. kredytowe i oszczędności". Stare

Miasto: „Tow. oszczędności i kredytowe“. Tarnów: „Tow. eskontowe“.

R. 1889 Bolechów: „Bank dla handlu i przemysłu“. Buczacz: „Kasa oszczędności i zaliczek“. Chorostków: „Tow. kredytowe“ Czortków: „Zakład kredytowy dla przemysłu i rękodzielnictwa“. Czortków: „Tow. kredytowe“. Czortków: „Tow. kredytowe i oszczędności“. Husiatyn: „Zakład kredytowy“. Kołomyja: „Creditgenossenschaft f. Handel u. Gewerbe“. Kopeczyńce: „Tow. kredytowe“. Kossów: „Stow. oszczęd. i kredytowe dla handlu i przemysłu“. Nadwórna: „Zakład kredytowy dla handlu i przemysłu“. Śniatyn: „Zakład komercyalny kredytowy dla handlu i przemysłu“, Stanisławów: „Bank związku właścicieli realności i gruntów“. Stanisławów: „Stanisławowskie Towarzystwo kredyt. dla handlu i przemysłu“. Wielopole: „Tow. zaliczkowe“.

R. 1890 Borysław: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu“. Borysław: „Tow. oszczędności i kredytu“. Dobromil: „Vorschuss u. Credit-Verein f Handel u. Gewerbe“. Husiatyn: „Stow. komercyalno-kredytowe“. Lisko: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu“. Zbaraż: „Tow. kredytowe“. Monasterzyska: „Handels und Darlehens-Bank“. Tarnobrzeg: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu“. Żabie „Gewerbs und Wirthschaftsbank“. Halicz: „Tow. kredytowe“.

R. 1891 Borszczów: „Tow. kredytowe“, Drohobycz: „Tow. handlowo-kredytowe“. Dukla: „Tow. oszędności i kredytowe“. Jazłowiec: „Tow. kredytowe“, Mielnica: „Kommercyonalne tow. oszczędności i kredytowe“. Peczeniżyn: „Commerzieller Credit-Verein“. Sanok: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu“. Tłumacz: „Kasa oszczędności i zaliczkowa“. Jarosław: „Tow. eskontowe i zaliczkowe“. Kołomyja: „Handlowy zakład kredytowy“. Monasterzyska: „Zakład kredytowy“. Przemyśl: Giro u. Credit-Verein[1]). Stanisławów: „Kaufmännischer Vorschuss und Credit-Verein“ Zaleszczyki: „Credit-Verein für Handel & Gewerbe“. Zarszyn: „Tow. kredytowe dla handlu i przemysłu“. Borysław: „Tow. rzemieślniczo-kredytowe“.

---

[1]) Przemyski „Giro & Credit-Verein“, stow. z ogr. por. opuszczony został w „Statystyce Związku“, chociaż zamykał już swoje rachunki za r. 1891. Opuszczono tam również Borysławskie „Tow. rzemieślniczo kredytowe“, które dotąd nie rozpoczęło swojej działalności.

Z tych 98 żydowskich towarzystw zaliczkowych przypada:

I. na okręg krakowskiego sądu wyższego 8 a to mianowicie:

1)	w	okręgu	sądu	obwodowego	w Krakowie	1	stow.
2)	„	„	„	„	„ Sączu	—	„
3)	„	„	„	„	„ Jaśle	1	„
4)	„	„	„	„	„ Rzeszowie	3	„
5)	„	„	„	„	„ Tarnowie	2	„
6)	„	„	„	„	„ Wadowicach	1	„

II. na okręg lwowskiego Sądu wyższego 90 a to mianowicie:

1)	w	okręgu	sądu	obwodowego	we Lwowie	5	stow.
2)	„	„	„	„	„ Brzeżanach	5	„
3)	„	„	„	„	„ Kołomyi	15	„
4)	„	„	„	„	„ Przemyślu	6	„
5)	„	„	„	„	„ Samborze	6	„
6)	„	„	„	„	„ Sanoku	4	„
7)	„	„	„	„	„ Stanisławowie	17	„
8)	„	„	„	„	„ Stryju	3	„
9)	„	„	„	„	„ Tarnopolu	25	„
10)	„	„	„	„	„ Złoczowie	4	„

Pobieżny rzut oka na powyższe zestawienie poucza:

1) że prócz 11 stowarzyszeń na lewym brzegu Sanu — reszta żydowskich towarzystw zaliczkowych rozłożyła swoje tabory w wschodniej Galicyi;

2) że przeważna ich część zajęła całe podgórze karpackie od Żabiego u źródeł Czeremoszu po Lisko;

3) że najszczelniej obsaczyły żydowskie spółki zaliczkowe Pokucie, gdzie na obszarze kilkunastu mil kwadratowych operuje ich obecnie kilkanaście;

4) że drugim matecznikiem tych spółek jest najżyźniejsza część Galicyi t. j. Podole. Tam w powiatach husiatyńskim i czortkowskim jest czynnych 23 spółek żydowskich;

5) że wreszcie z wyjątkiem jedynie Brzeżan i Tarnopola, gdzie założone stowarzyszenia upadły, niema w wschodniej Galicyi prawie ani jednego większego miasta lub miasteczka bez żydowskiej spółki udziałowej, a w Kołomyi, Śniatynie, Stanisławowie operuje równolegle obok siebie z dużem powodzeniem po kilka takich spółek.

* * *

Skąpe i pełne luk są dotychczasowe daty statystyczne o stopniowym rozwoju i obecnym stanie żydowskich stowarzyszeń kredytowych. Ani jeden z statystycznych „Roczników", wydawanych bez przerwy od r. 1874 pod patronatem Związku stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych Galicyi, nie obejmuje wszystkich w każdym roku prawnie istniejących stowarzyszeń, nie podaje dokładnych i zupełnych dat co do liczby ich członków, wysokości własnych funduszów, ilości i stopie procentowej udzielanych pożyczek, a nawet tam, gdzie te daty są podane, tam dużo w nich luk i braków. Dotyczy to przeważnie spółek żydowskich, które lub przez niedbalstwo lub z umysłu stroniły od publikowania swoich bilansów. Skutek tego był ten, iż żaden „Rocznik" nie obejmuje wszystkich obecnie działających stowarzyszeń żydowskich, a najczęściej brak w nich dwóch piątych lub jednej czwartej z liczby istniejących w odnośnym roku. Przykładem tego „Statystyka" stowarzyszeń ogłoszona świeżo za r. 1891. Podaje ona w swoich tabelach daty odnoszące się do 199 towarzystw zaliczkowych, mianowicie do 127 chrześciańskich i 72 żydowskich. Opuszczono przeto w tych wykazach 8 stowarzyszeń chrześciańskich i 26 żydowskich. Taki materyał statystyczny nie wystarcza na odtworzenie dokładnego obrazu działalności i rozwoju naszych spółek kredytowych, w braku jednak dokładniejszych dat musiał nam służyć za podstawę do niniejszej pracy.

* * *

Daty co do liczby członków galicyjskich towarzystw zaliczkowych w r. 1891 obejmują 200 tych stowarzyszeń, a to mianowicie 127 chrześciańskich i 73 żydowskich.

Stowarzyszenia te posiadały ogółem 153.760 członków. Z tej liczby należało:

do 73 żydowskich towarzystw zaliczkowych 30.015 członków
„ 127 chrześciańskich „ „ 123.745 „

z ogólnej liczby członków przypadało przeto:

19.52% na żydowskie towarzystwa
80.48% „ chrześciańskie „

Przeciętnie były stowarzyszenia żydowskie mniej zaludnionemi od stowarzyszeń chrześciańskich, kiedy bowiem przeciętne zaludnienie dwustu wykazanych stowarzyszeń wykazywało liczbę 768 członków, a w 127 chrześciańskich wzrastała owa przeciętna aż do wysokości 975 członków — to przeciętne zaludnienie 73 spółek żydowskich się-

gało tylko do cyfry 411 członków. Najludniejszemi z żydowskich spółek były:

Kasa handlowa i przemysłowa	w Przemyślanach	2644	członków
„ zaliczkowa	„ Złoczowie	1947	„
Bank dla handlu i przemysłu	„ Stanisławowie	1180	„
Towarzystwo oszczęd. i kred.	„ „	1022	„

Powyżej przeciętnej liczby członków we wszystkich 200 towarzystwach zaliczkowych miały:

Kasa zaliczkowa „Jedność"	w Jaryczowie	777	członków
Tow. kredytu i oszczędności	„ Kołomyi	794	„
Zakład kred. komercyalny	„ Kołomyi	935	„

Wyż 500 członków miały:

1.	Nadwórna Zakład kred. dla handlu i przem.	508	członków
2.	Skałat	521	„
3.	Przemyśl Stow. bankowe dla handlu i przem.	522	„
4.	Śniatyn Tow. oszcz. i kred. dla hand. i przem.	522	„
5.	Kołomyja Kup. stow. eskontowe	529	„
6.	Gliniany	538	„
7.	Stanisławów Bank dla kredytu i eskontu	542	„
8.	Rzeszów Tow. kredytu i oszczędności	591	„
9.	Gródek	597	„
10.	Rymanów	691	„
11.	Kołomyja Stow. kred dla handlu i przem.	706	„
12.	Lwów	721	„
13.	Kuty	742	„

Wyżej 400 członków miały:

1.	Lubaczów	487	członków
2.	Drohobycz Tow. oszczęd. i kred.	476	„
3.	Kossów Tow. komerc. kred.	473	„
4.	Stanisławów Tow. kred. dla handl. i przem.	472	„
5	Śniatyn Komerc. kred. Zakł. dla handl. i przem.	425	„
6.	Lisko	418	„
7.	Kossów Tow. dla kredyt. i oszczęd.	409	„

Wyż wymienionych 27 stowarzyszeń posiadało 20.189 członków zaś reszta t. j 9.826 członków rozkładała się między 46 stowarzyszeń w następnym stosunku;

a) wyż 300—400	członków	było w	9	żydowskich stow.		
b) „ 200—300	„	„	17	„	„	
c) „ 100—200	„	„	14	„	„	
d) niżej 100	„	„	6	„	„	

Temi najmniej zaludnionemi stowarzyszeniami były:

1. Monasterzyska Handel & Darlehenbank	83	czł.	rok	zał.	1890
2. Staremiasto Spar & Credit-Verein	81	„	„	„	1888
3. Jazłowiec Credit-Verein	50	„	„	„	1891
4. Czortków Vorschuss & Credit-Verein	49	„	„	„	1887
5. Czortków Credit-Anstalt f. Hand. & Gew.	45	„	„	„	1889
6. Czortków Spar & Credit-Verein	38	„	„	„	1889

Z wyjątkiem towarzystw zaliczkowych w Przemyślanach i Złoczowie, które swoje znaczne zaludnienie zawdzięczają obfitemu połowowi włościan, najlepiej, pod względem liczby członków, powodziło się żydowskim spółkom zaliczkowym zakładanym na Pokuciu, najgorzej rozsiadłym na Podolu. Tam, prócz skałackiego „Tow. zaliczkowego i kredytowego", najwyższą liczbę członków zyskały dla siebie żydowskie stowarzyszenia w Kopeczyńcach Handel & Darl. Bk. (374), Kozowie (330), Zaleszczykach (337), Buczaczu (Stow. kom. kred. 257 Zakład kred. 230), Budzanowie (Tow. kred. 241), Czortkowie (Darl. u. Hand. Verein 245), Grzymałowie (225), Husiatynie (Zakł. kred. 248, Tow. kred. 209) i w Mikulińcach (226). Reszta tamecznych stowarzyszeń żydowskich nie cieszyła się zbytnim przypływem członków, a z pomiędzy sześciu najmniej zaludnionych połowa dostała się w udziale żydowskim spółkom Podolu.

Brak wszelkich dat statystycznych do wykazania w jakiej progresyi — równolegle z zwiększającą się liczbą żydowskich stowarzyszeń — pomnażała się liczba ich członków, oraz w jakim stosunku procentowym stała liczba członków stowarzyszeń żydowskich do ogólnej ich liczby we wszystkich galicyjskich stowarzyszeniach zaliczkowych, zmusza nas do poprzestania na obok umieszczonem zestawieniu tabelarycznem, które daje wprawdzie odpowiedź na oba te pytania, ale daje ją tylko w obec stowarzyszeń objętych każdorocznie „Rocznikami", bez względu na liczbę w każdym roku istniejących chrześciańskich i żydowskich stowarzyszeń.

W roku	Ogółem: stowarzyszeń	Ogółem: z liczbą członków	W tem było stowarzyszeń: chrześciańskich	z liczbą członków	żydowskich	z liczbą członków	Z ogólnej liczby członków przypadało na stowarzyszenia: chrześciańskie	żydowskie	Uwaga
1874	35	13.496	35	13 496	—	—	100%	—	Istniało stowarzyszeń . . . 67
1875	61	36.156	61	36.156	—	—	100%	—	„ „ . . . 79
1876	71	43.627	70	43.053	1	574	98·7%	1·3%	„ „ . . . 91
1877	77	33.360	76	32.707	1	653	98 1%	1·9%	„ „ . . . 97
1878	90	38.046	87	36.599	3	1.447	96·2%	3 8%	„ „ . . . 99
1879	100	43.480	96	41.353	4	2.127	95·1%	4·9%	„ „ . . . 117
1880	112	54.991	102	50.658	10	4.333	92·0%	8 0%	„ „ . . 119
1881	122	66 955	106	59.501	16	7.454	88·9%	11·1%	„ „ . . . 142
1882	140	81.265	109	68.106	31	13.159	83·8%	16 2%	„ „ . . . 157
1883	161	97.070	116	79.205	45	17.865	81·6%	18·4%	„ „ . . . 189
1884	170	103.824	118	85.400	52	18.424	82·3%	17·7%	„ „ . . . 193
1885	177	111.085	122	92.429	55	18.656	83·2%	16·8%	„ „ . . . 197
1886	175	115.411	122	96.523	53	18.888	83·6%	16·4%	„ „ . . . 195
1887	173	118.095	124	99.708	49	18.387	84·4%	15 6%	„ „ . . . 185
1888	179	121.228	125	101.736	54	19.492	83 9%	16·1%	„ „ . . . 189
1889	182	132.196	127	110.203	55	21.993	83·3%	16 7%	„ „ . . . 198
1890	196	145.205	127	117.620	69	27.585	81·0%	19·0%	„ „ . . . 213
1891	200	153.760	127	123.745	73	30.015	80·5%	19·5%	„ „ . . . 231

Pomimo wszelkich braków w powyższej tabelce i mimo tego, że dotyczą one przeważnie lub nawet prawie wyłącznie stowarzyszeń żydowskich, zaniedbujących ogłaszać w „Rocznikach" swoich bilansów, to jednak przegląda z niej jasno, że od r. 1881 wzrosła liczba ich członków z 7454 na 30015, zatem o prawie 403%, gdy równocześnie wzrost liczby członków w chrześciańskich stowarzyszeniach szedł powolniejszym krokiem a z porównania cyfry początkowej 59501 (r. 1881) z końcową 123.745 (r. 1891) przedstawia się procentowo w wysokości około 208%.

Również niemożliwem jest dokładne oznaczenie, jakich zawodów ludność garnie się przeważnie do stowarzyszeń żydowskich. I tu więc musimy poprzestać na niezupełnych wykazach umieszczanych corocznie w „Rocznikach", tem więcej, że niektóre z stowarzyszeń żydowskich wcale nie prowadzą zawodowej statystyki członków, a znów inne prowadzą odnośne regestra niedbale i niesumiennie [1]). Owoż odnośne wykazy „Rocznika" pouczają, że w r. 1891 z 153.760 członków należących do 127 chrześciańskich i 73 żydowskich towarzystw zaliczkowych było:

	W stowarzyszeniach żydowskich	W stowarzyszeniach chrześciańskich
Rękodzielników i przemysłowców	4128	13835
Kupców i handlarzy	17908	7664
Fabrykantów	185	100
Włościan	5289	80142
Właśc. i dzierżaw. więk. posiadł. ziem.	412	2834
Umysłowo pracujących	640	15362
Kapitalistów, właśc. real. miejskich	1434	3486
Instytucyj	19	322
Ogółem	30015	123745

W ogólnej liczbie członków stanowili przeto:

	W stowarzyszeniach żydowskich	W stowarzyszeniach chrześciańskich
Rękodzielnicy i przemysłowcy	13·95%	11·14%
Handlarze i kupcy	59·55 „	6·22 „

[1]) Przykładem tylko tego jest fakt — przeoczony krytycznem okiem redaktora „Rocznika" z r. 1891 — iż „Kasa handlowa i przemysłowa" w Przemyślanach w statystyce zawodowej za r. 1890 podała iż z liczby 1609 jej członków było 1700 włościan i 600 kupców lub handlarzy, zaś w r. 1891 nie wykazała już wcale włościan, lecz całą liczbę swych członków (2644) umieściła w rubryce „kupcy i handlarze". Tę przez redakcyę „Rocznika" bezkarnie przepuszczoną pomyłkę prostujemy w dalszych naszych zestawieniach, tem śmielej, iż od lat wielu liczbę włościan w przemyślańskiej Kasie wykazywano w podobnej wysokości.

Fabrykanci	0·45%	0·08%
Włościanie	17·55 „	64·81 „
Właśc. i dzierżaw. więk. posiadł. ziem.	1·34 „	2.29 „
Umysłowo pracujący	2·25 „	12·37 „
Kapitaliści, właśc. realn. miejskich	4·85 „	2·82 „
Instytucye	0.06 „	0·27 „
Ogółem	100%	100%

Należało zatem:

	Do stowarzyszeń żydowskich	chrześciańskich
Z rękodzielników i przemysłowców	23·0%	77·0%
„ handlarzy i kupców	70·1 „	29·9 „
„ fabrykantów	65·0 „	35·0 „
„ włościan	6·2 „	93·8 „
„ właśc. i dzierżaw. więk. właśc. ziem.	12·7 „	87·3 „
„ umysłowo pracujacych	4·0 „	96·0 „
„ kapitalistów, właścicieli realności	29·0 „	71·0 „
„ instytucyj	5·6 „	94·4 „

Z powyższych zestawień wypływa:

1. że główny zastęp członków stanowią w stowarzyszeniach:
   a) chrześciańskich — włościanie
   b) żydowskich — handlarze i kupcy,

2. że udział włościan przeważnie ograniczony na dwa stowarzyszenia: w Złoczowie (1746) i Przemyślanach (1700) w reszcie stowarzyszeń żydowskich jest prawie żadnym, albowiem w 71 objętych „Rocznikiem“ znajdowało się w r. 1891 tylko 1843 włościan, tak iż biorąc sumę ogólną włościan do towarzystw zaliczkowych należących, na każdy 1000 szuka 938 włościan kredytu w chrześciańskich towarzystwach, a jeno 62 ucieka się o pożyczkę do żydowskich spółek;

3. że również bardzo nielicznem jest przystępowanie umysłowo pracujących do stowarzyszeń żydowskich, a przeważna ich większość bo 9 0 na 1000 zaspokaja swoje potrzeby kredytowe w stowarzyszeniach chrześciańskich;

4. że wreszcie udział rękodzielników i przemysłowców większym jest w chrześciańskich, udział kupców i handlarzy w żydowskich stowarzyszeniach.

Stosunek liczebny rozmaitych zawodów pracy do ogólnej liczby członków w stowarzyszeniach żydowskich zmienił się jeno bardzo nieznacznie w ostatniem dziesięcioleciu, a porównanie zawodowego kadastru ich członków za lata 1889, 1890 i 1891 do którego wzięto:

w roku 1889 stowarzyszeń	55	z 21993	członkami
„ 1890 „	69	„ 27585	„
„ 1891 „	73	„ 30015	„

przedstawia się następnie:

Rękodzielników i przemysłowców	12·70%	14·28%	13·95%
Handlarzy i kupców	59·73 „	57·21 „	59 55 „
Fabrykantów	0·59 „	0·68 „	0·45 „
Włościan	19 88 „	20·80 „	17·55 „
Właśc. i dzierżaw. więk. obszarów ziem.	0·95 „	1·02 „	1·34 „
Umysłowo pracujących	2·18 „	2·47 „	2·25 „
Kapitalistów, właśc. realn. miejskich	3·81 „	3·30 „	4·85 „
Instytucyj	0·16 „	0·24 „	0·06 „
Ogółem	100	100	100

Zestawienie powyższe wykazuje, że w stowarzyszeniach żydowskich prawie niezmiennym jest udział rękodzielników, przemysłowców, handlarzy i kupców, wacha się bowiem między 71·5 a 73% ogółu członków, że również nie zmienia się udział umysłowo pracujących, że wreszcie spadł wprawdzie nieznacznie udział włościan w spółkach żydowskich, lecz o wiele wzmógł się w porównaniu z ich udziałem w latach 1881 (6·1%) i 1885 (12·3%).

* * *

72[1]) stowarzyszeń żydowskich objętych „Rocznikiem“ Związku za r. 1891 posiadało z końcem tego roku 1,120.795 zł. kapitału udziałowego, gdy równocześnie 127 chrześciańskich miało w tym kapitale 3,885.836 zł. Z ogólnej przeto kwoty kapitału udziałowego przypadało:

na stowarzyszenia żydowskie	22·39%
„ „ chrześciańskie	77·61%

W stosunku do liczby członków przeciętna wysokość udziału, będąca własnością jednego członka, wynosiła:

w wszystkich towarzystwach zaliczkowych	32·57 zł.
„ żydowskich „ „	37·40 „
„ chrześciańskich „ „	31·40 „

[1]) Z dat o spółce żydowskiej w Jazłowcu podał „Rocznik“ Związku za r. 1891 tylko liczbę członków i ich kadaster zawodowy — i z tej to przyczyny w dalszych zestawieniach będziemy brali w rachunek jeno 72 żydowskich stowarzyszeń działających w r. 1891.

Różnica między wysokością udziału przypadającego przeciętnie na jednego członka w chrześciańskich a żydowskich towarzystwach zaliczkowych urosłaby jeszcze o wiele wyżej, gdybyśmy z szeregu tych pierwszych wykreślili krakowskie „Tow. wzajemnego kredytu“, którego 1034 członków posiadało z końcem roku 1891 kapitał udziałowy w kwocie 783.325 zł. (przeciętnie po 757 zł. 50 ct.), wówczas bowiem średnia przeciętna udziału w chrześciańskich stowarzyszeniach spadłaby na 25·28 zł. i byłaby niższą od przeciętnej wysokości udziału w stowarzyszeniach żydowskich nie o 6 zł. ale o 12·12 zł. Bez względu na liczbę swoich członków największemi kapitałami udziałowymi rozporządzały:

1.	Bank dla handlu i przemysłu w Stanisławowie	69.132 zł.
2.	Tow. oszczędności i kredytu „	65.779 „
3.	Tow. kredytowe dla hand. i przem. w Krakowie	64.650 „
4.	Tow. kredytu i oszczędności w Kołomyi	48.819 „
5.	Komerc Zakład kredytowy w Kołomyi	45.618 „
6.	Tow. kredytu i oszczędności w Drohobyczu	43.799 „
7.	Stow. bankowe dla handl i przem. w Przemyślu	32.250 „
8.	Tow. eskontowe dla handl. i przem. w Tarnowie	31.350 „
9.	Bank kredytowy i oszczęd. w Drohobyczu	31.215 „
10.	Tow. kred. zaliczkowe i oszczędności w Kutach	31.150 „

Tych 10 stowarzyszeń zgromadziło 463.762 zł. kapitału udziałowego, reszta zaś jego rozkładała się tak:

od 20.000 do 30.000 w udziałach posiadały:

Kołomyja: „Kup. stow. eskontowe“. Lwów: „Tow. eskontowe i zaliczkowe“. Śniatyn: „Tow. zal. kredytowe“. Śniatyn: „Tow. oszczęd. dla handlu i przem.“ Stanisławów: „Komerc. Zakład kredytowy“. Stanisławów: „Bank dla kredytu i eskontu“. Tarnów: „Tow. kredytowe“. Zaleszczyki: „Tow. zaliczkowe i kredytowe — zatem 9 stowarzyszeń:

od 10.000 do 20.000 zł. posiadały w udziałach:

Borysław: „Tow. oszczędności i kredytu“. Buczacz: „Tow. oszczędności i kredytu“. Buczacz: „Zakład kredytowy“. Buczacz: „Komerc stow. kredytowe“. Kołomyja: „Stow. kred. dla rękodzieł. i przemysłu“. Kossów: „Stow. oszczędności i kredytu“. Kozowa: „Tow. kred. Wzajemna Pomoc“. Lubaczów, Nadwórna: „Zakład kredytowy“. Przemyślany, Rymanów, Rzeszów: „Tow. kredytowe‘, i „Tow. kredytowe i eskontowe“. Skałat, Stanisławów: „Bank związku właśc. realności“. Stanisławów: „Tow.

kred. dla handlu i przemysłu". Stryj: „Tow. kredytu i oszczęd. — zatem 16 stowarzyszeń.

Następnie szło:

18	stowarzyszeń	z kapitałem	udziałowym	od	5—10000	zł.
6	„	„	„	„	4— 5000	„
3	„	„	„	„	3— 4000	„
3	„	„	„	„	2— 3000	„
5	„	„	„	„	1— 2000	„
1	„	„	„	niżej	1000	„

W rzędzie owych sześciu najubożej w kapitał udziałowy wyposażonych stały: Czortków: „Vorschuss u. Credit-Verein" (1953 zł.) Krystynopol (1906 zł.). Monasterzyska (1896 zł.). Czortków „Tow. oszczęd. i kred." (1412 zł.). Chorostków (1362 zł.). Kopeczyńce „Darlehens u. Handels-Verein (768 zł.).

W stosunku do liczby członków najbogatszemi w kapitał udziałowy były:

1. Kraków Tow. kredyt dla handl. i przem.	243·98	zł.	na	1	czł.
2. Tarnów „ „ „ „ „	131·79	„	„	„	„
3. „ „ eskontowe	119·65	„	„	„	„
4. Rzeszów Tow. kredytowe i oszczędności	104·74	„	„	„	„
5. Drohobycz Tow. kredytu i oszczędności	92·00	„	„	„	„
6. Drohobycz Bank kredytowy	81·09	„	„	„	„
7. Zaleszczyki Tow. zaliczkowe i kredytowe	73·65	„	„	„	„
8. Probużna Stow. pożyczkowe i handlowe	70·27	„	„	„	„
9. Stanisławów Tow. oszczędności i kredytu	64·36	„	„	„	„
10. Przemyśl Stow. bank. dla handl. i przem.	61·78	„	„	„	„

Z powyższych 10 stowarzyszeń żydowskich jest 6 bezwzględnie najbogatszych w kapitały udziałowe, a tylko stanisławowski „Bank dla handlu i przemysłu", kołomyjskie „Tow. kredytu i oszczędności" i „Komerc. Zakład kredytowy" oraz kutskie „Tow. kred. zal. i oszcz." które zaliczyliśmy wyżej do bezwzględnie najzapaśniejszych w kapitały udziałowe, nie utrzymały się na tej wysokości w stosunku do swojego zaludnienia, lecz nie oddaliły się zbyt znacznie, bo posiadały:

1. Stanisławów Bank dla handl. i przem.	58·58	zł.	na	1	czł.
2. Kołomyja Tow. kred. i oszczędn.	61·49	„	„	„	„
3. Kołomyja Komerc. Zakład kredytowy	48·79	„	„	„	„
4. Kuty Tow. zal. kred. i oszcz	41·90	„	„	„	„

Prócz 14 powyżej wymienionych stowarzyszeń, następne posiadały tangentę udziału przypadającą na jednego członka wyższą od średnio przeciętnej (37 40 zł.):

1.	Stanisławów Komerc. Zakład kredytowy	61·35 zł.
2.	Śniatyn Tow. zal. dla hand. i przem.	58·85 „
3.	Stanisławów Bank związku włość. realn.	54·29 „
4.	Czortków Zakład kredytowy	54·29 „
5.	Stryj Tow. kredytu i oszczędności	54·01 „
6.	Borysław Spar u. Credit-Verein	52·12 „
7.	Staremiasto	51·02 „
8	Buczacz Zakład kredytowy	50·35 „
9.	Bursztyn	49·35 „
10.	Śniatyn Tow. oszcz. i kred. dla handl. i przem.	48·90 „
11.	Halicz	48·30 „
12.	Stanisławów Bank eskontowy	46·44 „
13.	Peczeniżyn	46·08 „
14.	Kossów Tow. komerc. kredytowe	45·79 „
15.	Kozowa	45·31 „
16.	Borszczów	44·84 „
17.	Żółkiew	44·36 „
18.	Buczacz Stow. komerc. kredytowe	43·03 „
19.	Bolechów	42·42 „
20.	Kołomyja Kup. stow. eskontowe	41·80 „
21.	Kossów Tow. dla kred. i oszcz	41·78 „
22.	Lwów	39·62 „
23.	Mikulińce	30·58 „

W reszcie żydowskich towarzystw zaliczkowych tangenta udziału pozostała niższą od średnio przeciętnej, a najuboższemi na tym punkcie były:

1.	Lisko	16·89 zł.
2.	Gliniany	13·73 „
3.	Tarnobrzeg	12·78 „
4.	Krystynopol	12·62 „
5.	Kopeczyńce Handel u. Gew. Bk.	8·43 „
6.	Olesko	8·39 „
7.	Chorostków	6·95 „
8.	Złoczów	4·76 „
9.	Kopeczyńce Handel u. Darl. Bk.	4·74 „
10.	Przemyślany	3·90

pomimo, że wszystkie z nich z wyjątkiem Chorostkowa, Liska i Tarnobrzegu rozpoczęły swoją działalność już przed lat dziesiątkiem.

* * *

Z końcem r. 1891 posiadało 72 żydowskich towarzystw zaliczkowych — „Rocznikiem“ Związku objętych — fundusze rezerwowe w łącznej wysokości 375.889 zł., gdy równocześnie miało 127 chrześciańskich w tych funduszach kwotę 862.554 zł.

Z ogólnej sumy funduszów rezerwowych przypadało przeto na własność:

żydowskich stowarzyszeń	30·35%
chrześciańskich „	69 65%

a z tych kwot przypadało na każdego:

z 29.965 członków stow. żydowskich	przeciętnie	po	12 54	zł.
„ 123.695 „ „ chrześciańskich	„	„	6·97	„
a na każdego członka z wszystkich towarz.	„	„	8·06	„

Bez względu na liczbę członków były najzapaśniejszemi w fundusze rezerwowe:

1. Stanisławów Tow. oszczędności i kredytu	72.766	zł.
2. Stanisławów Bank dla handlu i przemysłu	54.913	„
3. Drohobycz Tow. oszczędności i kredytu	30.487	„
4. Kołomyja Tow. oszczędności i kredytu	27.572	„
5. Kołomyja Komerc. Zakład kredytowy	19.635	„
6. Śniatyn Tow. zal. i oszcz. dla handl. i przem.	17.095	„
7. Tarnów Tow. kred. dla handl. i przem.	12.227	„
8. Kraków Tow. kred. dla handl. i przem.	10.751	„

W tych towarzystwach posiadających razem 245.446 zł. w funduszach rezerwowych wypadało na własność każdego z 4411 członków przeciętnie po 55·64 zł.

W reszcie 64 tow. żydowskich wynosiły fundusze rezerwowe tylko kwotę 130.443 zł. a na każdego z 25.554 członków przypadało przeciętnie po 5·11 zł.

Z powyższej kwoty 130.443 zł. posiadały:

od 5—10.000 zł. Drohobycz: „Bank kredytowy“. Przemyśl, Przemyślany, Śniatyn: „Tow. zal. dla handl. przem. i gospodarstwa“. Stanisławów: „Komerc. Zakład kredytowy“. Stanisławów: „Bank kred. i eskont.“ zatem 6 stowarzyszeń:

od 3 — 5.000 zł. Gródek, Kossów: „Tow. komerc. kredytowe“. Lubaczów, Lwów, Rymanów, Rzeszów: „Tow. kredyt. i oszczędn.“. Zaleszczyki, Złoczów — zatem 8 stowarzyszeń.

Reszta funduszów rezerwowych rozkładała się tak, iż

17 stowarzyszeń miało z nich od 2—4000 zł.
9 „ „ „ „ 500—1000 „
10 „ „ „ niżej 500 zł. a były to:

Bolechów	468 zł.	rok	zał.	1890
Probużna	466 „	„	„	1883
Krystynopol	341 „	„	„	1883
Czortków Bank kredytowy	327 „	„	„	1889
Sanok	299 „	„	„	1891
Peczeniżyn	272 „	„	„	1888
Borszczów	253 „	„	„	1891
Monasterzyska	221 „	„	„	1890
Tarnobrzeg	176 „	„	„	1890
Czortków Tow. kred. i oszcz.	117 „	„	„	1889

były to więc — z wyjątkiem dwóch — stowarzyszenia świeżo założone.

Stosunek funduszów rezerwowych do kapitału udziałowego przedstawiał się:

w wszystkich tow. zaliczkowych jak 24·74%
„ chrześciańskich tow. zalicz. „ 22·19 „
„ żydowskich „ „ „ 33·54 „

czyli innemi słowy przypadało na każdych 10.000 zł. kapitału udziałowego:

w wszystkich tow. zaliczkowych 2474 zł. funduszu rezer.
„ chrześciańskich tow. zalicz. 2219 „ „ „
„ żydowskich „ „ 3354 „ „ „

Z pośród żydowskich stowarzyszeń, 21 posiadało fundusze rezerwowe, które — powyż przeciętnej — sięgały od 33·91 do 110·62% kapitału udziałowego.

Prym między niemi trzymało wiekiem i własnym kapitałem najpoważniejsze stowarzyszenie: stanisławowskie „Tow. kredytu i oszcz.“, które obok kapitału udziałowego w kwocie 65779 zł. rozporządzało uzbieranym od r. 1876 funduszem rezerwowym w sumie 72.766 zł., przeto wynoszącym 110·62% tegoż kapitału. Jakoby dla stwierdzenia francuskiego przysłowia *les extremes se touchent* obok stanisławowskiego olbrzyma stało lilipucie stowarzyszenie: kopyczyniecki „Darlehens u. Handels-Verein“, który uzbierawszy u swoich 162 członków 768 zł.

kapitału udziałowego władał funduszem rezerwowym w wysokości 816 zł. a więc sięgającym do 106·10% tego kapitału.

Następnych 19 towarzystw szereguje się następnie:

1.	Stanisławów Bank dla handlu i przemysłu	79·43%
2.	Drohobycz Tow. kredytu i oszczędności	69·99 „
3.	Chorostków	67·84 „
4.	Śniatyn Tow. kred. i oszcz. dla hand. i przem.	67·32 „
5.	Przemyślany	66·09 „
6.	Olesko	61·67 „
7.	Jaryczów	58·32 „
8.	Kołomyja Tow. oszcz. i kred.	56·28 „
9.	Żółkiew	52·52 „
10.	Czortków Darlehens u. Handels-Verein	49·00 „
11.	Budzanów Tow. kredytowe	47.99 „
12.	Kopeczyńce Handels-Gewerbe-Bank	44·29 „
13.	Sanok	43·13 „
14.	Kołomyja Zakład kred. komerc.	43·04 „
15.	Tarnów Tow. kred. dla hand. i przem.	42·74 „
16.	Knihinicze	42·17 „
17.	Śniatyn Tow. zal i kred.	38·08 „
18.	Gródek	34·59 „
19.	Złoczów	33·91 „

W liczbie wyż wymienionych znajdowało się:

a) siedm stowarzyszeń, w których tangenta udziału przypadająca na jednego członka była najwyższą (poz. 1, 2, 8, 9, 14, 15 i 17);

b) pięć takich, które w stosunku do znacznej liczby swoich członków są najuboższemi w kapitał udziałowy (poz. 3, 5, 6, 12, 19);

c) siedem wreszcie o średniej wysokości tangenty udziałowej.

W 51 pozostałych stowarzyszeniach żydowskich stosunek procentowy między kapitałem udziałowym a funduszem rezerwowym przedstawiał się następnie:

a) 20—30% miały: Czortków: Vorschuss u. Credit-Verein (30·20%). Rymanów: (27·93%). Budzanów: „Vereinsbank" (26·98). Stanisławów: „Credit und Escompte-Bank." (24·52). Stanisławów: „Comerc. Credit-Anstalt" (22·72). Śniatyn; „Kom. kred. zakład (22.35) Gliniany: (22·29). Halicz: (21·32). Lubaczów: (20·20). Husiatyn: „Tow. kred. dla hand. i przem". (20·18), ogółem 10 tow. zaliczkowych;

b) 15—20% miały: Przemyśl: „Stowarz. bankowe" (19·83). Rzeszów: „Tow. kred. i oszczęd." (19·26). Kossów: „Tow. komerc. kredyt." (18·02). Buczacz: „Stow. komerc. kred." (17·99). Krystynopol: (17·86). Stryj: „Tow. kred. i oszcz." (17·41). Buczacz: „Cred. Anstalt" (17·23). Drohobycz: „Bank kred" (16·84). Lwów (16·91). Mikulińce: (16·74). Skałat: (16·72). Borysław: „Towarz. kred. dla hand. i przem." (16·68). Kraków (16·63) Zaleszczyki (15·74) — ogółem 14 tow. zalicz.

c) ad 10—15% miały: Grzymałów: (14·99). Bursztyn: (14·55) Kozowa: (13·99). Czortków: „Zakład kredyt." (13·39). Jarosław: (12·82). Czortków: „Bank kred. i przem". (12·58). Kossów: „Tow. kredyt. i oszcz." (12·21). Rzeszów: „Tow. kred. d. hand. i przem." (11·94) Monasterzyska! (11.65). Husiatyn: „Zakład kred." (11·03). Kołomyja: „Kup stow. eskontowe (10·78) — ogółem 11 tow. zalicz.;

d) niżej 10% miały: Staremiasto: (9·95). Nadwórna: (9·61. Kuty: (9·48). Czortków: „Tow. oszcz. i kred." (8·28). Lisko: (7·82). Kołomyja: „Credit-Genossenschaft" (7·33). Stryj: „Bank dla handl. i przem. (7·13). Tarnobrzeg: (6·98). Stanisławów: „Cred. Ver. f. Hand. u. Gew. (6·94). Stanisławów: „Bank związku włość. realn." (6·28). Bolechów: (5·99). Borysław: „Spar u. Credit-Verein (5·86). Probużna: (5·52). Borszczów: (5·23). Peczyniżyn: (4·34). Tarnów: „Tow-eskontowe (2·26), ogółem 16 tow. zaliczkowych.

Kładąc na bok miłość własną, tego niepodobna odmówić stowarzyszeniom żydowskim, iż w miarę zdobywania sobie coraz liczniejszego zastępu członków nie przepominają o zwiększaniu kapitału udziałowego, zastrzegając sobie nawet statutami prawo wykluczania członków zaniedbujących wpłacanie zadeklarowanego udziału. W dalszej kolei nie spuszczają one z oka przymnażania funduszu rezerwowego — nawet po nad wysokość statutami oznaczoną — gromadzą doń nietylko część corocznych zysków, lecz wcielają weń również przedawnione dywidendy i tantiemy oraz doliczają udziały członków wykluczonych.

Tak oględnie postępując, nic dziwnego, że tak co do wysokości kapitału udziałowego jak wielkości funduszów rezerwowych wzięły one prym przed chrześciańskiemi towarzystwami zaliczkowemi.

Rezultat ten nie jest przypadkowym, w ostatnim roku osiągniętym, przeciwnie — dochodzenia robione na bilansach z całegu szeregu lat ostatnich wykazują dowodnie, że na punkcie przeciętnej wysokości udziału i funduszu rezerwowego, na każdego członka przypadającej, zawsze górą szły stowarzyszenia żydowskie.

Świadkiem tego tabelka umieszczona na str. 28 i 29.

Wskazuje ona najpierw, że już od r. 1881 stale wyższą jest tangenta kapitału udziałowego i funduszu rezerwowego w stowarzyszeniach żydowskich od tejże tangenty w stowarzyszeniach chrześciańskich, że w miarę przybywania członków, zmniejsza się wprawdzie tangenta udziałowa, lecz natomiast wzrasta tangenta funduszu rezerwowego, że jednak wzrost tej ostatniej nie pokrywa całkowicie corocznego ubytku w tangencie udziałowej.

Biorąc za punkt wyjścia rok 1881, dostrzega się:

1) że w stowarzyszeniach chrześciańskich tangenta kapitału udziałowego, tj. ta jego cząstka, która przypada na jednego członka, zmniejszyła się z 41·73 zł., na 32·40 zł., zatem o 10·33 zł., gdy równocześnie tangenta funduszu rezerwowego urosła z 4·27 zł. na 6·97 zł., t. j. o tylko 2·70 zł.;

2) że w stowarzyszeniach żydowskich zmalała tangenta udziałowa w czasie od r. 1881 do 1891 z 53·08 zł. na 37·40 zł., zatem o 15·68 zł., lecz natomiast w tym samym okresie zwiększyła się tangenta funduszu rezerwowego z 7·66 zł. 12·54 zł., tj. o 4·88 zł.;

3) że ogólny ubytek w obu tangentach wynosił w stowarzyszeniach:

chrześciańskich	7·63 zł.
żydowskich	10·88 „

4) że mimo to stosunek procentowy funduszów rezerwowych do kapitatów udziałowych, który przedstawiał się w r. 1881 u stowarzyszeń:

chrześciańskich	jak	10·25%
żydowskich	„	14·43 „

zwiększył się w r. 1891 u stowarzyszeń:

chrześciańskich	na	22·19%	czyli o	11·94%
żydowskich	„	33·54 „	„ „	19·11 „

5) że chociaż wedle liczby członków 72 stowarzyszeń żydowskich, objętych tabelką, stanowi jeno 19·5% ogółu galic. stowarzyszeń zaliczkowych (199), a 80·5% stanowi 127 chrześciańskich, to jednak reprezentują żydowskie stowarzyszenia:

a) w ogólnym kapitale udziałowym	22·39%
b) „ „ funduszu rezerwowym	30·35 „
c) w ogólnej kwocie własnego kapitału	30·25 „

6) że przeto pod względem nagromadzania kapitału udziałowego i funduszów rezerwowych, dały się chrześciańskie towarzystwa zaliczkowe wyprzedzić żydowskim.

* * *

Z ogólnej sumy wkładek oszczędności złożonych z końcem roku 1891 w kasach gal. towarzystw zaliczkowych, przyciągnęły ku sobie stowarzyszenia:

chrześciańskie	10,901.168 zł.
żydowskie	3,729.850 „

z ogółu wkładek przypadało przeto na stowarzyszenia:

chrześciańskie	74·5%
żydowskie	25·5 „

Przeszło trzy czwarte wkładek powierzonych stowarzyszeniom żydowskim (3,032.507 zł.), spoczywało w ogniotrwałych schowkach 22 stowarzyszeń.

Były to:

1)	Kołomyja: „Komerc. Zakład kredytowy	400.375 zł.
2)	„ „Tow. kred. i oszcz."	390.021 „
3)	Stanisławów: „	260.255 „
4)	„ „Bank dla handlu i przem".	247.052 „
5)	Kraków: „Tow. kred. dla han. i przem."	234.881 „
6)	Drohobycz: „Tow. kred. i oszczęd."	186 948 „
7)	Przemyśl: „Stow. bankowe"	144.313 „
8)	Tarnow: „Tow. eskontowe"	109.582 „
9)	„ „Tow. kredytowe"	106.710 „
10)	Drohobycz: „Bank kredytowy"	90 918 „
11)	Stryj: „Tow. oszcz. i kred."	90.844 „
12)	Kołomyja: „Kup. Tow. eskontowe"	90.683 „

W roku	W stowarzyszeniach chrześciańskich				W stowarzyszeniach żydowskich				Na każdego członka przypadało w stowarzyszeniach:			
	Liczba stowarzyszeń	Liczba członków	Wysokość		Liczba stowarzyszeń	Liczba członków	Wysokość		chrześciańskich		żydowskich	
			Kapitału udziałowego zł.	Funduszu rezerwowego zł.			Kapitału udziałowego zł.	Funduszu rezerwowego zł.	z kapitału udział. zł.	z funduszu rezerwowego zł.	z kapitału udział. zł.	z funduszu rezerwowego zł.
1874	35	13.496	708.046	41 588	—	—	—	—	52·46	3·08	—	—
1875	61	36.156	1,155.283	86.474	—	—	—	—	31·95	2·39	—	—
1876	70	43.053	1,516.443	126 783	1	574	8.622	607	35·22	2·95	15·02	1·06
1877	76	32.707	1,738.959	125.850	1	653	33.246	1.640	53·17	3 85	50·90	2 51
1878	87	36.599	1,895.951	154.534	3	1.447	78 441	4.292	51 80	4·22	54·20	2·96
1879	96	41.353	2,093.864	183.218	4	2.127	122.408	8.411	50·63	4·43	57·55	3 95
1880	102	50.658	2,227.167	210.698	10	4.333	242.407	9 178	43·96	4·16	55·79	2·12
1881	106	59.501	2,482.677	254.457	16	7.454	395.643	57.120	41·73	4·27	53·08	7·66
1882	109	68.106	2,686.094	302.843	31	13.159	684.472	62 138	39·44	4·45	52 02	4·72
1883	116	79.205	3,056.127	355.313	45	17.865	1,039.507	99.601	38·58	4·48	58 18	5·57
1884	118	85.400	3,221.012	405.283	52	18.424	1,101.405	135.415	37 72	4·74	60·30	7 36
1885	122	92.429	3,299.190	447.254	55	18.656	977.926	146.203	35·69	4·84	52·42	7·84
1886	122	96.523	3,390.918	507.558	53	18.888	926.084	156.835	35·15	5·27	49·03	8 36
1887	124	99.708	3,470.589	544.676	49	18.387	890.970	175.431	34·81	5·47	48·45	9·54
1888	125	101.736	3,505.541	600.804	54	19.492	864.429	217.674	34·46	5·92	44·35	11·12
1889	127	110.203	3,578.954	673.541	55	21.993	932.317	263.760	32·48	6·11	42·40	12·45
1890	127	117.620	3,776.939	735.152	69	27.585	1,055.657	328.300	32·13	6·26	38·18	11·89
1891	127	123.695	3,885.836	862.554	72	29.965	1,120.795	375.889	31·40	6·97	37·40	12·54

13)	Śniatyn: „Tow. kred. i oszcz.“	90.485 zł.
14)	Rzeszów: „	82 148 „
15)	Kossów: „Tow. komerc. kredytowe“	76.204 „
16)	„ „Tow. dla kred. i oszcz.“	74.703 „
17)	Stanisławów: „Credit- & Escompte-Bank“	68.386 „
18)	„ „Bank związku wł. realn.“	66.532 „
19)	Przemyślany.	58.286 „
20)	Kołomyja: „Credit-Genossenschaft“	56.834 „
21)	Zaleszczyki.	55 632 „
22)	Rymanów.	50.715 „

Były to albo stowarzyszenia operujące już od dłuższego czasu, albo istniejące w wyjątkowych stosunkach miejscowych, w oddali od znaczniejszych ognisk finansowych, lub wreszcie takie, które wysokością własnych kapitałów umiały sobie zjednać zaufanie wkładkującej publiczności.

Pozostała reszta władek rozkładała się następnie:

a) 13 stowarzyszeń zebrało ich w kwotach od 20—50.000 zł., były to: Bolechów, Buczacz „Credit-Anstalt“, Gródek, Kuty, Lubaczów, Nadwórna, Peczeniżyn, Śniatyn „Credit-Verein f. Handel u. Gew.“, Śniatyn „Com. Credit-Anstalt“, Stanisławów „Comerc. Credit-Anstalt“, Stanisławów „Credit-Verein f Hand. & Gew.“, Stryj „Bank f. Hand. & Gew.“, Złoczów;

b) 12 stowarzyszeń zgromadziło wkładek w kwotach od 10—20.000 zł., były to: Borysław „Spar- & Credit-Verein“, Buczacz „Comerc. Credit-Verein“, Budzanów „Credit-Verein“, Gliniany, Husiatyn „Credit-Anstalt“, Jarosław, Kopeczyńce „Handels- & Gewerbe-Bank“, Lisko, Lwów, Rzeszów „Tow. kredyt. dla hand. i przem.“, Sanok, Staremiasto;

c) 18 stowarzyszeń, które skupiły w swoich kasach wkładki w wysokości od 1.000 do 10.000 zł., były: Borszczów, Borysław „Tow. kred. dla hand. i przem.“, Budzanów „Vereins-Bank“, Bursztyn, Chorostków, Czorków „Darlehens- & Handels-Verein“, Czortków „Credit-Bank“, Czortków „Credit-Anstalt“, Grzymałów, Halicz, Husiatyn, Jaryczów, Knihinicze, Monasterzyska, Olesko, Skałat, Tarnobrzeg, Żółkiew;

d) niżej 1.000 zł. miały: Czortków „Spar- & Credit-Verein“ 240 zł., Kozowa 698 zł., Krystynopol 989 zł.;

e) żadnych wkładek oszczędności nie posiadały 4 stowarzyszenia: Czortków „Vorschuss- & Credit-Verein“, Kopeczyńce „Darlehens- & Handels-Verein“, Mikulińce i Probużna.

Z wyjątkiem kilku drobnych spółek, które płaciły 6—8%, inne dawały tylko 5—6% od wkładek oszczędności. Ze stowarzyszeń mających większy napływ wkładek, płaciły:

4%	Kraków „Tow. kred.“, Drohobycz „Tow. kred. i oszcz.“, Tarnów „Tow. eskontowe“;
4½—5%	Stanisławów „Bank dla hand. i przem.“, Drohobycz „Bank kredytowy“, Stanisławów „Bank związku właść. realności;
5%	Kołomyja „Kom. Zakład kredytowy“, Przemyśl „Stow. bankowe“, Tarnów „Tow. kredytowe“, Stryj „Towarz. oszcz. i kred.“, Rzeszów „Tow. kred. i oszcz.“;
5—5½%	Stanisławów „Credit- & Escompte-Bank“;
5—6%	Kołomyja „Tow. kred. i oszcz.“, Stanisławów „Tow. kred. i oszcz.“, Zaleszczyki;
6%	Kołomyja „Kup. Tow. eskontowe“, Śniatyn „Towarz. oszcz. i kred.“, Kołomyja „Credit-Genossenschaft“;
6½%	Kossów, oba żydowskie stowarzyszenia;
7%	Przemyślany i Rymanów.

Porównując pod względem atrakcyi wkładek oszczędności chrześciańskie i żydowskie towarzystwa zaliczkowe, dostrzega się:

1) że z liczby 127 chrześciańskich — wykazanych Rocznikiem za rok 1891 — było aż 31, które zgromadziły po koniec tego roku pokaźniejsze kwoty zwyż 100.000 zł., kiedy równocześnie do tej wysokości wkładek doprowadziło z pośród 72, tylko 9 żydowskich;

2) że tylko jedyne chrześciańskie tow. zaliczkowe w Sanoku z sumą wkładek 464.647 zł. stało przodem przed kołomyjskim „Kom. Zakładem kredytowym“, a przed kołomyjskim „Towarz. kred. i oszcz.“ trzymało prym jedynie chrześciańskie towarzystwo w Łańcucie (400106 zł.);

3) iż operujące równolegle spółki żydowskie w Drohobyczu, Kołomyi, Śniatynie, Stanisławowie i Stryju o wiele ubiegły konkurujące z sobą stowarzyszenia chrześciańskie.

I tak zgromadziły:

a) w Drohobyczu	1 tow. zal.	chrześciańskie	150.216 zł.
	2 „ „	żydowskie	277.866 „

b) w Kołomyi	2	tow. zal.	chrześciańskie	167.927	zł.
	4	„ „	żydowskie	937.913	„
c) w Śniatynie	1	„ „	chrześciańskie	53.342	„
	2	„ „	żydowskie	139.006	„
d) w Stanisławowie	2	„ „	chrześciańskie	160.334	„
	6	„ „	żydowskich	713.662	„
e) w Stryju	1	„ „	chrześciańskie	57.367	„
	2	„ „	żydowskie	113.851	„

* * *

Ułatwiać i uczynić tanim kredyt osobisty dla tych warstw społeczeństwa, które w braku wszelkiej realnej hipoteki uciekać się muszą w ramiona lichwy, oto drugie zadanie stowarzyszeń kredytowych, zadanie równie niemal ważne jak pobudzanie do robienia oszczędności.

Kto pamięta, jak przed laty jeszcze dwudziestu kilku, w samej nawet stolicy naszego kraju brak było jakiejkolwiek instytucyi finansewej, którąby na godziwych warunkach dostarczać chciała drobnym przemysłowcom lub rzemieślnikom kapitału obrotowego; kto niezapomniał dotąd, iż w owe czasy kredyt osobisty okupywał nawet dobrze dotowany urzędnik lichwiarskiemi odsetkami; ten, patrząc nieuprzedzonem okiem na działalność naszych stowarzyszeń kredytowych, nie odmówi im zapewne niepomiernych zasług na polu rozszerzenia, pogłębienia i uczynienia tańszym osobistego kredytu.

A chociaż i w tym dziale agend brak dokładnych dat cyfrowych to jednak już te, które zaczerpnąć można z „Roczników", a które zestawiliśmy w obok umieszczonej tabelce *A*, wykazują, jak z roku do roku zwiększała się działalność naszych stowarzyszeń kredytowych w udzielaniu pożyczek, jak z każdym rokiem kredyt osobisty stawał się tańszym, jak wreszcie stawał się przystępniejszym dla tych, których jedyną hipoteką jest sumienna, pilna praca i wzorowa słowność w dotrzymywaniu zaciągniętych zebowiązań. Z tabelki tej przeziera jasno, iż nasze stowarzyszenia kredytowe, w miarę zdobywania dla siebie tańszych źródeł kredytu, obniżały stopę procentową dla swoich członkow-dłużników, tak iż już obecnie połowa udzielanych pożyczek, dawaną bywa na procent niemal ten sam, jaki z reguły pobierają przy skupie weksli wielkie instytucye finansowe t. j. niższy od 8 do 100, a zaś przeszło czwarta część przyznaną bywa dłużni-

kom na 8 od 100, który to procent, w obec drobnych kwot pożyczkowych i spłat długu ratalnych, wygórowanym nazwać nie można.

Następna poniżej umieszczona tabelka *B* przedstawia graficznie chylenie się stopy procentowej do coraz niższego poziomu, wykazuje, że już dziś, dzięki głównie chrześciańskim stowarzyszeniom udziałowym, pożyczki o stopie procentowej 12, 11 i 10 od sta niemal zupełnie wyrugowano, a nawet pożyczki na 9% stanowią tylko siódmą część ogółu pożyczek przez nasze stowarzyszenia kredytowe udzielanych.

Z 458 mionów pożyczek puszczonych w obieg przez Towarzystwa zaliczkowe Galicyi od r. 1874 do końca r. 1891 kwota z górą 92 milionów przypada na stowarzyszenia żydowskie a obok podana tabelka *C* cyfrowo wykazuje, jak w miarę rozszerzającego się pola działania, nabrzmiewa z każdym rokiem ich udział w rozdawnictwie osobistego kredytu. Jeszcze w r. 1881 z ogółu rozdanych pożyczek niespełna ósma część wychodziła z kas żydowskich stowarzyszeń jeszcze w r. 1885 lub 1886 stanowiły pożyczki dawane przez te stowarzyszenia zaledwie piątą część ogółu pożyczek, gdy od lat 3 tak wzrosła ich kredytowa działalność, iż dziś prawie w trzeciej części pokrywają kredytowe potrzeby członków galic. stowarzyszeń zaliczkowych, a gdybyśmy odliczyli pożyczki przyznawane przez „Towarzystwo wzajemnego kredytu", toby się okazało, że w latach 1888 do 1891 obok 77,973.829 zł. pożyczek udzielonych przez sto dwadzieścia kilka stowarz. chrześciańskich stoi kwota 47,106.053 zł. pożyczek rozdanych przez stowarzyszenia żydowskie. Zestawienie to nie jest wszelako dokładnem i wychodzi na niekorzyść żydowskich spółek, albowiem wszystkie niemal wykazy statystyczne „Roczników", jak to już kilkakrotnie zaznaczono, pełne są luk pod względem dat o żydowskich stowarzyszeniach, a „Rocznik" za r. 1891, pomimo prawnego istnienia 98 spółek żydowskich w Galicyi, podaje ledwo tylko z 60 daty o kredytowej ich działalności, pomijając bardzo poważne z szeroką klientelą stowarzyszenia [1]).

Wskazuje to olbrzymi wzrost i wzmożenie się działalności tych stowarzyszeń, prowadzonych z iście semicką finezyą i oszczędnością, celujących przedsiębiorczością i miłością ryzyka, a w naszych stosunkach ekonomicznych, wobec indolencyi niższych warstw naszego społeczeństwa, w tem wzmaganiu się kredytowych operacyi spółek żydowskich to smutnem i groźnem, iż one, zapoznając rdzenne cele stowarzy-

---

[1]) W „Roczniku" za r. 1891 nie podano cyfr udzielonych pożyczek przez 4 zamożne spółki stanisławowskie.

W roku	We wszystkich Towarzystwach zaliczkowych Galicyi przypadało pożyczek na stopę procentową:								Uwaga
	Z ogólnej kwoty udzielonych pożyczek	Do 12%	Do 11%	Do 10%	Do 9%	Do 8%	Niżej 8%	Nieznaną	
1874	2,600.000	400.000	—	858.000	—	301.600	1,040.400	—	
1875	7,071.385	1,060.709	—	2,474.986	—	565.712	2,969.978	—	
1876	10,941.159	1,686.953	50 585	3,611.574	1,149.373	125.104	4,310.494	7.076	
1877	13.030.565	1,670.597	52.258	4,331.500	1,312 610	126.506	5,449.909	87.185	
1878	13,120.510	1,362 829	275.939	2,637.808	2,202.066	540.026	5,914.762	187.080	
1879	14,394.942	1,546.391	580.782	1,634.678	2,491.234	1,486.219	6,655.638	—	
1880	18,719.455	1,051.424	29.996	2,536.836	3,112.618	4,233.067	7,755.514	—	
1881	23,057.977	800.097	39.557	1,305.284	4,997.449	3,360.562	12,555.028	—	
1882	27,415.897	838.986	29.492	1,495.949	5,196.614	5,841.798	13,634.805	378.253	
1883	32,604.323	709.992	60.362	2,146 197	5,383.961	7,721.654	15,451.669	1,130.488	
1884	32,530.453	409.449	89.508	1,494.899	4,412.366	10,696.074	14,870.584	557.573	
1885	31,525.342	132.430	86.215	1,037.607	4,420.173	9,737.488	15,824.421	287.008	
1886	31,924.892	59.465	77.031	1,303.987	6,047.788	9,783.277	14 653.344	—	
1887	32,835.978	67.396	16.969	1,180.681	6,054 621	11,651.096	13,844.075	21 140	
1888	31,638.312	36.755	780	563 414	6,107.742	9,156.663	15,578.453	194.505	
1889	45,439.954	35.483	—	1,058.319	6,100.183	11,601.831	25,493.973	1,150.165	
1890	42,896.997	73.540	260.506	1,263.715	6,039.200	12,447.651	20,674.155	2,138.230	
1891	46,510.407	6.253	—	996 911	7,660.251	13,654.283	23,874.612	318.097	
Ogółem .	458,258.548	11,942.496	1,649.980	31,932 345	72,688.249	113,030.611	220,551.814	6,456.800	

Uwaga: Do kwot wykazanych „Rocznikami“, doliczono:
w r. 1890 kwotę 1,267.800 zł. pożyczek udzielonych przez tarnowskie „Tow. kredytowe“.
„ 1891 „ 1,479.610 „ „ „ 3 stanisławowskie stow. kredyt. żydowsk.

Z ogółu udzielonych pożyczek przypadało na stopę procentową:

	W stowarzyszeniach	Do 12%	W stowarzyszeniach	Do 11%	W stowarzyszeniach	Do 10%	W stowarzyszeniach	Do 9%	W stowarzyszeniach	Do 8%	W stowarzyszeniach	Niżej 8%	W stowarzyszeniach	Na procent nieznany
W roku 1874	16	15·4 %	—	—	15	33·0 %	—	—	2	11·6 %	2	40·0 %	—	—
„ „ 1875	34	15·0 „	—	—	23	35·0 „	—	—	2	8·0 „	2	42·0 „	—	—
„ „ 1876	42	15·4 „	1	0·5 %	19	33·0 „	3	10·5 %	2	1·1 „	2	39·4 „	2	0·1 %
„ „ 1877	43	12·8 „	2	0·4 „	21	33·5 „	4	10·3 „	2	0·8 „	2	41·6 „	2	0·6 „
„ „ 1878	43	10·4 „	1	2·2 „	26	20·1 „	6	16·8 „	5	4·2 „	3	45·1 „	3	1·2 „
„ „ 1879	40	10·7 „	5	4·1 „	38	11·2 „	9	17·3 „	5	10·5 „	2	46·2 „	—	—
„ „ 1880	21	5·6 „	2	0·2 „	50	13·5 „	24	16·6 „	13	22·7 „	2	41·4 „	—	—
„ „ 1881	9	3·5 „	3	0·2 „	39	5·7 „	40	21·6 „	24	14·6 „	7	54·4 „	—	—
„ „ 1882	5	3·1 „	3	0·1 „	35	5·4 „	45	18·9 „	41	21·3 „	8	49·8 „	3	1·4 „
„ „ 1883	4	2·2 „	3	0·2 „	35	6·5 „	44	16·5 „	57	23·7 „	13	47·4 „	6	3·5 „
„ „ 1884	6	1·3 „	4	0·2 „	30	4·6 „	43	13·6 „	68	32·9 „	15	45·7 „	3	1·7 „
„ „ 1885	7	0·4 „	3	0·3 „	26	3·3 „	45	14·0 „	75	30·9 „	16	50·3 „	4	0·8 „
„ „ 1886	5	0·2 „	4	0·3 „	29	4·1 „	48	19·0 „	70	30·5 „	18	45·9 „	—	—
„ „ 1887	4	0·2 „	1	0·05 „	24	3·6 „	43	18·4 „	75	35·5 „	22	42·2 „	1	0·05 „
„ „ 1888	2	0·1 „	—	—	20	1·8 „	39	19·3 „	76	29·0 „	25	49·3 „	4	0·5 „
„ „ 1889	3	0·1 „	—	—	24	2·3 „	34	13·4 „	81	25·5 „	28	56·1 „	7	2·6 „
„ „ 1890	3	0·1 „	3	0·6 „	19	2·9 „	36	14·1 „	86	29·2 „	32	48·2 „	6	4·9 „
„ „ 1891	1	0·1 „	—	—	20	2·1 „	39	16·4 „	74	29·4 „	45	51·3 „	4	0·7 „
Z ogólnej kwoty pożyczek przypadało . .		2·61%		0·37%		6·96%		15·86%		24·65%		48·11%		1·45%

W roku	W żydowskich towarzystwach zaliczkowych przypadało: Z ogólnej kwoty udzielonych pożyczek	Do 12%	Do 11%	Do 10%	Do 9%	pożyczek na stopę procentową: Do 8%	Niżej 8%	Na procent nieznany	Uwaga
	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	
1876	20.071	20.071	—	—	—	—	—	—	
1877	340.278	—	—	340.278	—	—	—	—	
1878	570.639	—	103.910	466.729	—	—	—	—	
1879	577.915	83 489	216.279	—	278.147	—	—	—	
1880	1,237.573	132.922	—	584.097	520 554	—	—	—	
1881	2,934.880	189.153	—	363.474	1,741.584	2.252	638.417	—	
1882	4,069.811	135.922	27.972	748.324	1,684.504	131.824	1 093.355	247.910	
1883	6,687 988	164.776	165.554	1,190.217	2,216.361	975.666	1,304.832	670.582	
1884	6,458.195	58.001	89.518	886.471	2,262.056	1,791.858	1,326.936	43.355	
1885	6,370.681	94.786	86.215	781.030	2,590 993	812.565	1,718.085	287.007	
1886	6,250.771	58.205	77.032	961.293	2,965.191	901.772	1,287.278	—	
1887	8,359.433	67 396	16.969	919.797	3,795.010	1,467.388	2,071.732	21.141	
1888	8,929.872	36.756	780	1,074.838	4,417.948	1 046.052	2,175.938	177.560	
1889	11,481.054	35.483	—	800.982	5,032.803	3,135.348	2,042.952	433.486	
1800	14,601.967	73.540	260.505	1,138.851	5,517.317	4,205 645	1,770.772	1,635.337	
1891	14,003.576	6.253	—	819.068	7,067.192	4,604.178	1,228.764	278.121	
Razem .	92,894.704	1,156.753	1,044.734	11,075.449	40,089,660	19,074.548	16,659.061	3,794.499	

Uwaga

Do kwot pożyczek wykazanych „Rocznikami", doliczono:

a) *w r. 1890* kwotę 1 267.800 udzieloną przez tarnowskie „Towarzystwo kredytowe" na 7%
b) *w r. 1891* „ 517.910 „ „ kołomyjski „Bank dla hand. i przem." „ 7%
„ 800.698 „ „ stanisławowskie „Tow. kred. i oszczęd." „ 9%
„ 161.002 „ „ „ „Bank. związ. wł. real." „ 9%

Wstawiono również w r. 1890 w kolumnę 8-procentowych pożyczek kwotę 469.857 zł., udzieloną przez kołomyjskie „Kupieckie Towarz. eskontowe", umieszczoną mylnie w wykazach „Rocznika", jako pożyczka na procent nieznany.

Z ogółu pożyczek udzielonych przez żydowskie towarzystwa zaliczkowe przypadało na stopę procentową:

	W stowarzyszeniach	Do 12%	W stowarzyszeniach	Do 11%	W stowarzyszeniach	Do 10%	W stowarzyszeniach	Do 9%	W stowarzyszeniach	Do 8%	W stowarzyszeniach	Niżej 8%	W stowarzyszeniach	Na procent nieznany
W roku 1876	1	100 %	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ 1877	—	—	—	—	1	100 %	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ 1878	—	—	1	18·0 %	2	82·0 „	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ 1879	2	14·5 %	1	37·4 „	—	—	1	48·1 %	—	—	—	—	—	—
„ „ 1880	3	10·6 „	—	—	5	47 2 %	2	42·2 „	—	—	—	—	—	—
„ „ 1881	5	6·4 „	—	—	5	12·4 „	3	59·4 „	1	—	2	21·8 %	—	—
„ „ 1882	4	3·3 „	2	0·7 %	11	18·4 „	6	41·4 „	4	3·3 %	2	26·8 „	2	6·1 %
„ „ 1883	4	2·4 „	2	2 4 „	19	17·8 „	6	33·0 „	8	14·7 „	2	19·5 „	5	10·2 „
„ „ 1884	4	0·9 „	4	1·2 „	16	13·9 „	9	35·0 „	13	27·9 „	3	20·8 „	2	0·3 „
„ „ 1885	6	1·5 „	3	1·3 „	15	12·3 „	12	40·7 „	10	12 8 „	5	26·9 „	4	4·5 „
„ „ 1886	4	0·9 „	4	1·2 „	18	15·5 „	15	47·4 „	9	14·4 „	2	20·6 „	—	—
„ „ 1887	4	0·8 „	1	0 2 „	17	11·0 „	13	45 4 „	8	17·5 „	3	24·8 „	1	0·3 %
„ „ 1888	2	0·4 „	1	—	16	12·0 „	15	49·4 „	7	11·8 „	4	24·4 „	2	2·0 „
„ „ 1889	3	0·3 „	—	—	16	7·0 „	18	43·9 „	7	27 3 „	4	17·8 „	4	3·7 „
„ „ 1890	3	0·5 „	3	1·7 %	14	7·8 „	22	37·8 „	11	28 8 „	2	12·2 „	5	11·2 „
„ „ 1891	1	0·04 „	—	—	15	5·9 „	26	50·4 „	11	32·8 „	4	8·7 „	3	1·9 „
Z ogółu pożyczek		1·24 %		1·12 %		11·92 %		43·13 %		20·52 %		17·98 %		4 08 %

szeń kredytowych, bynajmniej nie celują taniością udzielonego przez siebie kredytu.

Poświadcza to obok podana tabelka *D*, z której widocznem, że w szeregu pożyczek udzielanych przez stowarzyszenia żydowskie honorowe miejsca zajmuje stopa procentowa 9 od 100 a na szarym końcu stoi kredyt poniżej 8%. Z tabelki tej przeziera wprawdzie, że stowarzyszenia żydowskie, chętnie czy niechętnie, to już rzecz nie nasza, wzięły rozbrat z stopą procentową powyż 11 i 12 od sta, lecz to wcale niepocieszającem, iż od r. 1881, w którym pożyczki na 10% stanowiły 12·4% z ogólnej kwoty pożyczek rozdanych przez spółki żydowskie, ten rodzaj pożyczek w ciągu lat następnych aż do r. 1888 stale się utrzymywał, zaś w ostatniem trzechleciu, pomimo ogólnego obniżenia się stopy procentowej na targach pieniężnych, stał się wprawdzie rzadszym, lecz zawsze mamy sporo jeszcze pomniejszych spółek żydowskich (w r. 1891 było ich 15) jawnie przyznających się do dziesięcioprocentowej stopy odsetek, poza których parawanik'em kryją się wstydliwie różne poboczne pobory prowizyi, sensaryów, spezów i t. p.

Różnice w pobieranych odsetkach od pożyczek uwidocznia tabelka umieszczona na następnej stronie.

Obliczenie procentowe, objęte tą tabelką, opiera się na następnym wykazie:

Z ogółu pożyczek udzielonych w latach 1874—1891 rozdały:

Wedle stopy procentowej	Krakowskie Tow. wzajemnego kredytu zł.	Reszta chrześć. stow. kredyt. zł.	Żydowskie stow. kredytowe zł.	Ogółem zł.
do 12%		10,791.996	1,156 753	11.948.749
do 11%		605.246	1,044.734	1,649.980
do 10%		20,856,896	11,075.449	31,932.345
do 9%		32,598.589	40,089.660	72,688.249
do 8%		93,956.063	19,074.548	113,030.611
niżej 8%	138,314.755	65,577.998	16,659.061	220,551.814
nieznanej		2,662.301	3,794.499	6,456.800
Ogółem	138,314.755	227,049.089	92,894.704	458,258.548

* * *

W rozdawnictwie 14,003.576 zł. pożyczek udzielonych w r. 1891 przez żydowskie stowarzyszenia kredytowe wzięły udział:

Wyżej miliona pożyczek rozdały:

Kołomyja: „Zakład kred. komercyalny“ 1,778.635 zł.

„ „Spar & Credit-Verein“ 1,338.501 „

Przypadało z ogólnej kwoty pożyczek rozdanych w latach 1874—1891 przez:	Na pożyczki o stopie procentowej:							
	Do 12%	Do 11%	Do 10%	Do 9%	Do 8%	Niżej 8%	Na procent nieznany	Ogółem
1) Wszystkie towarzystwa zaliczkowe . .	2 61%	0·37%	6·96%	15·86%	24·65%	48·11%	1·45%	=100%
2) Chrześciańskie „ „ . .	4·75 „	0·36 „	9·28 „	14·56 „	41·65 „	28·10 „	1·20 „	=100 „
3) Żydowskie „ „ . .	1·24 „	1·12 „	11·92 „	43·14 „	20·52 „	17·98 „	4 08 „	=100 „
4) Krakowskie „Tow. wzajemn. kredytu“	—	—	—	—	—	100 „	—	=100 „

Wyż pół miliona pożyczek rozdały:

Kossów: „Tow. komerc. kredytowe“	882.664 zł.
Drohobycz: „Spar- Credit-Verein“	839.502 „
Przemyśl: „Stow. bankowe“	811 330 „
Stanisławów: „Spar- & Credit-Verein“	800.698 „
Tarnów: „Tow. kredytowe“	694 916 „
Drohobycz: „Bank kredytowy“	606.928 „
Rzeszów: „Tow, kredytu i oszczędności“	550.259 „
Śniatyn: „Tow. zaliczk. i kred.“	521 606 „
Stanisławów: „Bank dla handlu i przem.“	517.910 „
Kołomyja: „Kup. stow. eskontowe“	502.018 „

Wyżej ćwierć miliona pożyczek rozdały:

Kraków: „Tow. kred. dla handlu i przem.“	454.312 zł.
Kuty: „Tow. kred. zal. i oszcz.“	403.109 „
Stryj: „Tow. kred. i oszcz.“	302.395 „

Powyż 100.000 zł. pożyczek rozdały:

Kołomyja: Credit-Genossenschaft“	248.654 zł.
Zaleszczyki: „Tow. kredyt“	242 266 „
Śniatyn: „Credit- & Spar-Verein“	233 062 „
„ „Komerc. kredyt. Zakład“	186.648 „
Rymanów: „Tow. kred. dla handlu i przem.“	160.403 „
Lwów: „Tow. eskont. i zalicz.“	149.710 „
Kossów: „Tow. kred. i oszcz.“	115.711 „
Gliniany: „Tow. kredytowe“	107.288 „

Powyższych 23 spółek udzieliło pożyczek w łącznej kwocie 12,448.525 zł., tak iż reszta pożyczek rozdanych w r. 1891 t. j. kwota 1,555.051 zł dostała się w udziale 37 stow. żydowskim. U wielu z nich kwota rozdanych pożyczek schodziła do śmiesznie niskich wymiarów jak n. p. w czortkowskim Spar- & Credit-Vereinie, który swoim 38 członkom rozpożyczył aż 2140 zł.. lub w kopeczyńskim Handels Gewerbe Banku, który licząc 374 członków zdołał rozpożyczyć zalkdwie 9042 zł.

Z chrześciańskich stowarzyszeń tylko: gorlickie tow. zaliczkowe, krakowskie tow. zaliczkowe, krakowskie tow. kredytowe dla rękodzielników i przemysłowców, oraz lwowski bank zaliczkowy trzymały przód lub szły na równi z żydowskiemi spółkami, tam jednak, gdzie istniało współzawodnictwo obok siebie w jednem miejscu operujących stowarzyszeń chrześcijańskich i żydowskich jak n. p. w Drohobyczu, Ko-

łomyi, Stanisławowie, Stryju, z rywalizacyi w udzielaniu pożyczek wychodziły zwycięsko żydowscy współkonkurenci. Dla przykładu tylko przytaczamy, iż w Drohobyczu obok kwoty 497.254 zł. rozpożyczonej przez chrześciańskie „Tow. zaliczkowe", oba tameczne żydowskie stowarzyszenia wypożyczyły 1,446.430 zł., że w Kołomyi kwocie 328.963 zł. rozpożyczonej przez dwa tameczne stowarzyszenia chrześciańskie przeciwstawiała się kwota 3,867.808 zł. pożyczek puszczonych w obieg przez 4 żydowskie spółki kredytowe, że wreszcie w Stanisławowie na 3 chrześć. stow. przypadało w 1891 r., 376.027 zł. pożyczek, na 4 żydowskie 1,614.011 zł.

* *
*

W portfelach galicyjskich towarzystw zaliczkowych spoczywała z końcem r. 1891 suma 22,932.440 zł. niespłaconych akceptów i aktów notaryalnych, a w porównaniu z saldem pozostałem z r. 1890 podwyższyła się zawartość porfelów o poważną kwotę 1,600.846 zł.

Tak wysoki stan portfelów nietylko pochłonął własne kapitały towarzystw i wszystkie powierzone im obce, tytułem wkładek oszczędności, lecz zawarunkował zadłużenie się ich w postronnych instytucyach finansowych, które z końcem roku 1891 dosiągnęło kwoty 3,402 347 zł. Równoległe przeto z podwyższeniem się zawartości portfelów podniósł się stan długów naszych towarzystw zaliczkowych o sumę 702.743 zł.

Z tej na r. 1892 przeniesionej pretensyi do dłużników brały udział:

krakowskie Tow. wzajemnego kredytu	2,474.966 zł.
reszta chrześcijańskich towarzystw	14,699.099 „
żydowskie towarzystwa	5,788.375 „

Z powyższych wierzytelności, potrącając pretensye tych stowarzyszeń, które przy swoich bilansach nie wykazały kwot udzielonych pożyczek, przedstawia się następny stosunek między niespłaconemi z końcem r. 1891 a w tymże roku wydanemi pożyczkami:

w krakow. „Tow. wzajemnego kredytu" 2,474.966 zł. do 9,094.232 zł. więc jak 1 : 3·68,

w innych stowarz. chrześcijańskich 14,699.099 zł. do 23,235.832 zł. więc jak 1 : 1·58,

w stowarzyszeniach żydowskich 5,758.375 zł. do 13,572.219 zł., więc jak 1 : 2·35,

co przełożone na język popularny znaczy, że 100 zł. zaległości pyzypadało z wydanych pożyczek:

w krakow. „Tow. wzajemnego kredytu"	na każdych	378 zł.
w innych chrześcijańskich stowarz.	„ „	158 „
w żydowskich stowarzyszeniach	„ „	235 „

a przyczyna tych wielkich różnic leży chyba w tem, iż tak krakowskie Tow. wzajemnego kredytu, jak przeważna część żydowskich spółek trudni się przeważnie skupem weksli, daje przeto krótkoterminowe pożyczki, kiedy przeciwnie chrześcijańskie stowarzyszenia operują głównie w ratalnych pożyczkach, których spłata częstokroć rozkłada się na lat kilka, co jednak nie wyklucza drugiej przyczyny, a nią jest prawdopodobnie mniej sprężyste egzekwowanie zapadłych do spłaty pożyczek przez chrześciańskie stowarzyszenia.

* * *

Operacye kredytowe w r. 1891 przyniosły 195 tow. zaliczkowym zysk czysty w kwocie 470.156 zł.

Z tej kwoty przypadło w udziale:

a) krak. Tow. wzajemnego kredytu	72.975 zł.
b) 125 chrześcijańskim stowarzyszeniom [1])	275.809 „
c) 60 żydowskim stowarzyszeniom [2])	121.372 „

Uchwytnem dla członków znaczeniem czystego zysku jest wysokość dywidend rozdzielonych na udziały. Owóż z 181 towarzystw, które w r. 1891 wykazały stopę procentową dywidendy od udziałów, było:

			kwota zysku
1 stow. z dyw.	28%	t. j. Rymanów: „Tow. kred. dla handlu i przemysłu	3818 zł.
2 „ „	18%	między niemi żydowskie: Czortków: „Tow. oszcz. i kred."	54 „
2 „ „	14%,	a to żydowskie:	
		Czortków: „Vorsch.- & Cred.-Ver."	296 „
		Czortków: „Zakład kredyt."	392 „

---

[1]) Stowarzyszenie oszczędności i pożyczek w Pilznie niewykazało w bilansie zysku za r. 1891.

[2]) Zysku za r. 1891 nie wykazały w bilansach: Budzanów „Vereinsbank", Kossów: „Towarzystwo komercyalne kredytowe". Żółkiew: „Towarz. kredytowe".

1 stow. z dyw.	12½%	Kozowa: „Wzajemna Pomoc"	1766 zł.
5 „	„ 12%,	a to żydowskie:	
		Borszczów: „Tow. kredyt."	303 „
		Jaryczów: tow. „Jedność"	353 „
		Monasterzyska: „Hand. & Darl.-Bk"	254 „
		Tarnobrzeg: „Tow. kred."	329 „
		Zaleszczyki: „Tow. kred."	2521 „
7 „	„ 10%,	a między niemi 4 żydowskie:	
		Chorostków: „Tow. kred."	14 „
		Czortków: „Bank kred. i przem."	501 „
		Sanok: „Tow. kred."	439 „
		Stanisławów: „Tow. oszcz. i kred."	6313 „
14 „	„ 9%,	a między niemi 12 żydowskich:	
		Bursztyn: „Hand.- & Gew.-Verein"	840 „
		Gliniany: „Tow. kred."	708 „
		Halicz: „Tow. zal. i oszcz."	663 „
		Husiatyn: „Zakł. kredytowy"	816 „
		Knihinicze: „Tow. wzaj. kred."	486 „
		Kołomyja: „Spar- & Cred.-Ver."	9644 „
		„ „Zakł. kred. komerc."	11451 „
		„ „Kup. stow. eskont."	2678 „
		Kopeczyńce: „Hand.- & Gew.-Bk"	10 „
		Lubaczów: „Tow. kred. miejskie"	1748 „
		Probużna: Darl.- & Hand.-Ver."	691 „
		Stanisławów: „Bank dla h. i prz."	7272 „
15 „	„ 8%,	a między niemi 7 żydowskich:	
		Buczacz: „Credit-Anstalt"	1314 „
		Czortków: „Darl.- & Hand.-Ver."	471 „
		Gródek: „Tow. oszcz. i kred."	568 „
		Grzymałów: „Tow. kred. dla handlu i przemysłu"	503 „
		Husiatyn: „Tow. kredyt. dla handlu i przemysłu"	173 „
		Skałat: „Tow. zalicz. i kredyt."	1453 „
		Staremiasto: „Spar- & Cred.-Ver."	662 „
2 „	„ 7½%,	w tej liczbie nie było żydowskich.	
16 „	„ 7%,	a między temi 6 żydowskich:	
		Buczacz: „Stow. komerc. kred."	1004 „

Rzeszów: „Tow. kredyt. dla handlu i przemysłu“ 2362 zł.
Rzeszów: „Tow. kred. i oszcz.“ 3339 „
Śniatyn: „Tow. zaliczkowe i kredytowe dla handlu i przem.“ 1070 „
Śniatyn: „Cred.- & Spar-Ver. für Hand. & Gew.“ 1130 „
Stryj: „Tow. kred. i oszcz“ 2033 „

1 stow. z dyw. $6^1/_2$%, a to żydowskie: Stanisławów: „Cred.- & Escompte-Bank“ 2036 „

50 „ „ 6%, a w tej liczbie 13 żydowskich:
Bolechów: „Bank dla hand. i prz.“ 987 „
Borysław: „Tow. kred.“ 1322 „
„ „Spar- & Cred.-Ver.“ 550 „
Drohobycz: „ „ „ 4297 „
„ „Bank kredytowy“ 3744 „
Kołomyja: „Cred.-Genossenschaft“ 1631 „
Kossów: „Tow. dla kred. i oszcz.“ 2514 „
Kraków: „Towarz. kredytowe dla handlu i przemysłu“ 7381 „
Nadwórna: „Zakład kredytowy“ 2392 „
Olesko: „Tow. kredytowe“ 140 „
Przemyśl: „Stow. bankowe“ 3644 „
Śniatyn: „Kom. kred. Zakład“ 952 „
Złoczów: „Kasa zaliczkowa“ 640 „

1 „ „ $5^1/_2$%, w tej liczbie żadne żydowskie.

42 „ „ 5%, w tej liczbie 7 żydowskich:
Budzanów: „Tow. kredytowe“ 202 „
Kuty: „Tow. zal. kred. i oszcz.“ 1589 „
Mikulińce „Credit-Verein“ 420 „
Peczeniżyn: „Tow. kred. i oszcz.“ 251 „
Stanisławów: „Com. Cred.-Anstalt“ 1075 „
„ „Bank zw. wł. realn.“ 2115 „
Tarnów: „Tow. eskontowe“ 7692 „

1 „ „ $4^1/_2$%, w tej liczbie żadne żydowskie.

16 „ „ 4%, a między niemi 2 żydowskie:
Jarosław: „Spar-, Vorsch.- & Credit-Verein 272 „
Lwów: „Tow. eskontowe“ 1950 „

W reszcie stowarzyszeń, które dały dywidendy $3^1/_2$ i 3%, nie znachodzą się żydowskie, lecz 7 stow. żydowskich nie wykazało stopy procentowej dywidendy, a były to:

Kopeczyńce: „Darl.- & Hand.-Ver."	z kwotą zysku	43 zł.
Krystynopol: „Spar- & Darl.-Ver."	„ „ „	67 „
Lisko: „Tow. kredytowe"	„ „ „	1278 „
Przemyślany: „Kasa hand. i przem."	„ „ „	880 „
Stanisławów: „Cred.-Ver. für Handel und Gewerbe"	„ „ „	542 „
Stryj: „Bank dla hand. i przem."	„ „ „	269 „
Tarnów: „Tow. kred. dla hand. i przem.	„ „ „	55 „

Z czystego zysku za r. 1891 w ogólnej kwocie 121.372 zł., rozdzieliły przeto żydowskie stowarzyszenia na dywidendy udziałowe w stosunku procentowym:

od 4—5%	kwotę	15.566	zł. czyli z ogólnej kwoty	12·9%	100%
6%	„	30.194	„ „ „ „ „	24·9 „	
od $6^1/_2$—7%	„	12.974	„ „ „ „ „	10·7 „	
„ 8—9%	„	42.151	„ „ „ „ „	34·7 „	
„ 10—14%	„	13.481	„ „ „ „ „	11.1 „	
„ 18—28%	„	3.872	„ „ „ „ „	3·2 „	
w niez. stosunku	„	3.134	„ „ „ „ „	2·5 „	

W stosunku do rozdanych w r. 1891 pożyczek, stał osiągnięty w tym roku czysty zysk w następnej proporcyi:

		przyniosły w zysku
9.094.232 zł.	pożyczek z krak. „Tow. wzajem. kredytu"	72.975 zł.
23,360.831 „ [1])	„ „ chrześciańskich towarzystw	273.567 „ [2])
12,573.493 „	„ „ żydowskich stowarzyszeń	123.614 „

Zysk osiągnięty w r. 1891 przedstawiał się zatem jako:

0·80% od kwoty pożyczek udzielonych przez krak. „Tow. wzaj. kred."
1·17 „ „ „ „ „ „ chrześć. tow. zaliczkowe
0·98 „ „ „ „ „ „ żydowskie „ „

[1]) Z ogólnej sumy pożyczek udzielonych w r. 1891 strącamy 51.768 zł., udzielonych przez tow. zal. w Pilznie, które nie wykazało żadnego zysku za tenże rok.

[2]) Z ogólnej kwoty zysku osiągniętego w r. 1891, potrącamy 2.242 zł. zysku przypadającego towarzystwom w Lisku, Zaleszczykach i lwowskiemu „Stow. rękodzielników mieszczan", które nie wykazały kwot udzielonych w tym roku pożyczek.

Powyższe cyfry oznaczają, po odtrąceniu: kosztów zarządu, podatków, interkalarnych prowizyi od zasobów kasowych itp. — różnicę między stopą procentową, pobieraną od dłużników, a stopą procentową, płaconą wierzycielom, czyli innemi słowy: różnicę między tym procentem, który się pobiera od pożyczek, a procentem płaconym od obcych kapitałów.

Im tańszym jest obcy kapitał szukający lokacyi, im niższą stopa procentowa od wkładek oszczędności, w rachunku bieżącym i od wypożyczanych pieniędzy, im korzystniejszym reeskont weksli — a z drugiej strony, im wyższy procent od udzielanych pożyczek oraz dodatek pobierany na koszta administracyi lub jako zwrot za formularze — tem wyższem musi być saldo czynne w rachunku „strat i zysków", czyli t. zw. „czysty zysk". I tu jednak, jak zawsze i wszędzie, najzdrowiej, najpożyteczniej chadzać środkiem, więc, nie polując na wysokie dywidendy, nie śrubować za wysoko udzielanego kredytu, ani odwrotnie, przy za niskiem oprocentowaniu rozdawanych pożyczek a zbyt kosztownej administracyi, nie brać na przesadnio jałową dyetę członków, którym od własnych udziałów godzi się dać wyższy procent, bo w nim mieścić się musi i słuszne włożonego grosza oprocentowanie i pewna też premia ryzyka, ciężącego na nich przez wzajemną porękę. Te uwagi nasunęły się pod pióro wobec tego, iż bardzo wiele naszych towarzystw zaliczkowych stawia na równej stopie — pod względem oprocentowania powierzonych sobie kapitałów — właścicieli udziałów i wkładkujących. Z czego znów bynajmniej nie wynika, aby w gonitwie za wysokiemi dywidendami chwalić postępowanie nielicznych, na szczęście, prowincyonalnych towarzystw, które nominalnie licząc dosyć umiarkowany procent od dawanych pożyczek, faktycznie biorą znacznie wyższy przez to, iż przy ratalnych spłatach nie obliczają należności procentu wedle stopniowo zmniejszającego się kapitału dłużnego, ale liczą procent od całego kapitału za cały okres czasu od zaliczenia pożyczki aż do terminu płatności ostatniej raty długu. Tego żadną miarą pochwalać nie można, a już potępić godzi się postępowanie niektórych stowarzyszeń, które każą płacić swoim klientom za formularze podań o pożyczkę lub prolongatę, formularze aktów notaryalnych itp., co gdzieniegdzie przeziera wstydliwie w bilansach żydowskich — zwłaszcza — stowarzyszeń jako „Verkauf der Drucksorten". Na szczęście należą podobne wybryki do wyjątków, a dążność do stopniowego, coraz większego obniżania pobieranych odsetków z każdym rokiem staje się widoczniejszą, a byle temu zdrowemu prądowi nie stanęła w poprzek równocześnie coraz śmielej wychylająca się dążność do nadmiernego podwyższania kosztów zarządu — to bez obawy zawodu wróżyć wolno, iż kredytowa działal-

ność towarzystw zaliczkowych dodatnio podziała w przyszłości na budzący się przemysł krajowy i również nieposlednie usługi odda naszym rolnikom, zaopatrując ich pod dogodnymi warunkami w kapitał obrotowy.

* * *

Na zakończenie słówko o kosztach zarządu w naszych towarzystwach zaliczkowych. W tę rubrykę wliczają „Roczniki" nietylko płace i tantiemy dyrekcyi i urzędników, remuneracye i tantiemy członków rad nadzorczych i komisyi rewizyjnych, emolumenta służby kancelaryjnej, nietylko koszta najmu lokali, ich opału i oświetlenia, wydatki kancelaryjne, koszta syndykackie, druki, portorya, inseraty itp., ale w nią wliczają również podatki rządowe, niezmiernie obciążające budżety stowarzyszeń kredytowych.

Biorąc w tem znaczeniu „koszta administracyjne", wykazują „Roczniki" następną ich wysokość w ostatniem czteroleciu, tj. w latach 1888 do 1891:

						zatem przeciętnie
W r. 1888	wynosiły	w 173 [1])	stow.	kwotę 330.083 zł.	po	1.908 zł. — ct.
„ 1889	„	„ 176	„	„ 373.618 „	„	2.122 „ 83 „
„ 1890	„	„ 190	„	„ 405.417 „	„	2.133 „ 78 „
„ 1891	„	„ 189	„	„ 431 275 „	„	2.176 „ 06 „

W temże czteroleciu wynosiły koszta administracyjne w stowarzyszeniach chrześciańskich:

W r. 1888	w 125 stow.	255.254 zł.,	zatem przeciętnie	po	2.042 zł. 04 ct.
„ 1889	„ 127 „	283.660 „	„ „	„	2.233 „ 54 „
„ 1890	„ 125 „	287.325 „	„ „	„	2.298 „ 60 „
„ 1891	„ 125 „	309.547 „	„ „	„	2.476 „ 38 „

Zaś w żydowskich:

W r. 1888	w 48 stow.	74.829 zł.,	zatem przeciętnie	po	1.558 zł. 92 ct.
„ 1889	„ 49 „	89 958 „	„ „	„	1.836 „ 43 „
„ 1890	„ 65 „	118.092 „	„ „	„	1.816 „ 80 „
„ 1891	„ 64 „	121.728 „	„ „	„	1.902 „ — „

[1]) Wzięto tu oczywiście w rachunek tylko te stowarzyszenia, które wysokość kosztów administracyi wykazały, lecz zarazem doliczono nie wykazane w „Roczniku" te koszta stanisł. Spar- und Credit-Vereinu z kwotą 8.277 zł.

Porównanie kosztów zarządu w stowarzyszeniach chrześcijańskich i żydowskich wskazuje, że drugie są o wiele taniej administrowane i wykazuje zarazem, że w prawie równej progressyi wzrosły koszta te tak w chrześciańskich jak w żydowskich stowarzyszeniach, albowiem przeciętny koszt administracyi jednego stowarzyszenia zwiększył się w latach od 1888 do 1891:

w stow. chrześciańskich	o 434	zł.	34	ct.	czyli o 21·2%
„ „ żydowskich	„ 343	„	08	„	„ „ 22%

co tem dziwniejsze stąd, iż przeważna część stowarzyszeń stoi już teraz — po wielu latach działalności — w pełnym rozwoju swoich agend, kiedy przeciwnie znaczna część żydowskich, niedawno założonych, znajduje się obecnie w stadyum z każdym rokiem pomnażających się czynności, co naturalnie zmusza je do stopniowego zwiększania własnych sił roboczych. Zjawisko to wytłumaczyć się da tem tylko, iż w chrześciańskich stowarzyszeniach większa jest dążność i zarazem łatwiejsza możebność podwyższania płac członków dyrekcyi i urzędników, co w żydowskich — rządzących się wrodzoną ich plemieniu oszczędnością — nie jest ani łatwem, ani bywa praktykowanem.

Powyższe porównania nie dają wszelako ścisłej miary do ocenienia, które stowarzyszenia taniej się rządzą, lecz jeżeli przywoła się do pamięci to prawidło, że w każdej instytucyi stać muszą, bo powinny, koszta zarządu w prostym stosunku do jej agend, to najsłuszniejszym miernikiem porównawczym może być w instytucyach kredytowych stosunek kosztów zarządu do wysokości udzielanych pożyczek i rezultujące stąd obliczenia, ile z tych kosztów przypada na każde 100 zł. udzielonej pożyczki.

Owóż w tym kierunku zrobiony rachunek wykazuje:

A) W stowarzyszeniach chrześciańskich [1]):

			z kosztami zarządu	udzieliło pożyczek
W r. 1888	stow.	123	253.352 zł.	22,708.440 zł.
„ 1889	„	126	283.260 „	33,958.900 „
„ 1890	„	124	283.111 „	28,295.030 „
„ 1891	„	123	304.108 „	32,505.161 „

[1]) Podane tu cyfry co do liczby stowarzyszeń i kosztów zarządu nie zgadzają się z podanemi wyżej, musiano bowiem wyłączyć te stowarzyszenia które nie ogłosiły bądź wysokości udzielonych pożyczek, bądź wysokości kosztów zarządu.

przypadało przeto na każde 100 *zł.* udzielonej pożyczki:

W r.	1888	po	$111^{2}/_{10}$	centa
„	1889	„	$83^{3}/_{10}$	„
„	1890	„	100	„
„	*1891*	„	$93^{5}/_{10}$	„

czyli przeciętnie w latach powyższych po 97 centów.

B) W stowarzyszeniach żydowskich:

				z kosztami zarządu	udzieliło pożyczek
W r.	1888	stow.	43	64.813 *zł.*	8,160 981 *zł.*
„	1889	„	46	86 283 „	10,848.732 „
„	1890	„	61	114.042 „	14,092.764 „
„	1891	„	56	115 729 „	13,372 077 „

przypadało zatem na każde 100 *zł.* udzielonej pożyczki:

W r.	1888	po	$80^{5}/_{10}$	centa
„	1889	„	$79^{5}/_{10}$	„
„	1890	„	81	„
„	1891	„	$86^{6}/_{10}$	„

czyli przeciętnie w powyższych latach po $81^{9}/_{10}$ centa.

Z tych obu obliczeń zrobione porównanie wypadłoby bardzo niefortunnie dla chrześciańskich stowarzyszeń, gdyby w obronie ich nie stał fakt, iż przy udzielaniu pożyczek nie pobierają one, prócz ściśle pro rata temporis obliczonych prowizyi i wyjątkowo w niewielu stowarzyszeniach pobieranego dodatku na koszta administracyi, żadnych innych wyderkafów, co nie rzadko przytrafia się żydowskim stowarzyszeniom, i z ich bilansów przegląda w postaci zwrotów za blankiety (Verkauf der Drucksorten), prowizyi itp.

Mimo to nie da się zaprzeczyć, że nasze chrześciańskie stowarzyszenia kredytowe w stosunku do swoich niezbyt wielkich obrotów pieniężnych, są przeważnie za drogo administrowane, a pokrycia tych przesadnych kosztów zarządu szuka się i znajduje w dużej różnicy między tym procentem, który się opłaca od obcych kapitałów, a procentem branym od wypożyczonych własnym członkom pieniędzy.

Rażący ten stosunek wysokich kosztów zarządu do udzielanych przez chrześciańskie stowarzyszenia pożyczek występuje jeszcze jaskrawiej, jeżeli się weźmie w rachubę to, że pośród nich jest jedno, które wobec bardzo umiarkowanych kosztów administracyjnych, roz-

daje prawie czwartą część pożyczek przez wszystkie towarzystwa zaliczkowe Galicyi corocznie udzielanych.

Tem stowarzyszeniem jest wzmiankowane tu częstokroć „Towarzystwo wzajemnego kredytu“ w Krakowie. Ono to z kwotą 117,467.531 zł. pożyczek, udzielonych w latach 1888 do 1891, przez wszystkie chrześciańskie stowarzyszenia zaliczkowe, rozdało między swoich wyłącznie członków pożyczek w sumie 39,495.372 zł., a wydało w tym czasokresie na koszta zarządu tylko kwotę 102.061 zł. Opuszczając zatem z ogólnego rachunku to potężne stowarzyszenie, okaże się, że w latach 1888 do 1891 reszta chrześciańskich towarzystw zaliczkowych udzieliła pożyczek w wysokości 77,972.159 zł, wydała w tem czteroleciu na koszta zarządu 1,021.770 zł., że przeto na każdych stu zł. wydanej pożyczki ciężyła z tych kosztów kwota 131 centów.

Bez wątpienia jest to zbyt wiele, w porównaniu z tem, co wydają stowarzyszenia żydowskie ($89^7/_{10}$ ct.), bardzo wiele, ale lepsza kontrola, jedynie możliwa, kiedy jest personal liczniejszy i lepiej płatny, także coś warta. Z chwilą, kiedy nasze towarzystwa zaliczkowe zorganizowała swoje kantory odpowiednio do corocznie mnożących się czynności, z chwilą, kiedy zaprzestano odwoływać się do obywatelskiej ofiarności i zrzeczono się bezpłatnych usług w towarzystwach zaliczkowych, z chwilą wreszcie, kiedy słuszna poniekąd duma tych „banczków ludowych“ z osiągniętych rezultatów przejawiła się w pewnej zarozumiałości ich kierowników i w żądaniach wyższych też wynagrodzeń za swoją pracę, musiały się oczywiście podnieść znacznie koszta zarządu.

* * *

Jesteśmy już u końca naszej pracy. Podjęliśmy ją z silnem przeświadczeniem, że oddamy nie małą posługę naszemu społeczeństwu, jeżeli wykażemy cyframi, jaką działalność na polu stowarzyszeń udziałowych rozwijają żywioły albo nam jeszcze wrogie i obce, albo nie zupełnie dotąd z nami zamalgowane, więc obojętne dla sprawy narodowej.

Dając obraz działalności tych szczelnie w sobie zamkniętych, po za kontrolą publiczną stojących stowarzyszeń, staraliśmy się być idealnie bezstronnymi. Bez najmniejszego uprzedzenia, bez dawania folgi własnym krytycznym poglądom i sądom, przedstawiliśmy genezę i rozwój żydowskich stowarzyszeń udziałowych, na podstawie zszeregowanych cyfr, które same za sobą przemawiają. Tam, gdzie siłą

faktu nasuwały się porównania z chrześciańskiemi stowarzyszeniami, robiliśmy je sine ira et studio, nigdzie nie chowając prawdy pod korzec, chociażby była ona dla nas gorzką i niemiłą, bo kierowało nami to sumienne przeświadczenie, że z tych porównań i zestawień wykłuć się może nie jedna pożyteczna nauka: co należy nam sobie przyswoić a czego wypada unikać, że wzbogaceni w doświadczeń wyniki, potrafimy ustrzedz się zboczeń i usterek, które najlepszą sprawę mogą sprowadzić na manowce.